

Informacija o aktivnostima koje su preduzete na definisanju novog bilateralnog investicionog sporazuma u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom

Model bilateralnog investicionog sporazuma (u daljem tekstu „BIT“) koji Crna Gora trenutno koristi prilično je zastario, jer je većina naslijeđena iz bivših država (SFRJ, SRJ i Državne zajednice Srbije i Crne Gore) te je isti izrazito povoljan za investitora i vrlo ograničavajući za državu.

Da bi se na adekvatan način odgovorilo na trend porasta investicionih sporova i spriječile dalje zloupotrebe od strane investitora, Ministarstvo ekonomije je dopisom br.1002-279/5 od 14. aprila 2016. godine donijelo odluku da se ne potpisuju novi BIT-ovi dok se ne definiše novi BIT model, koji će biti usklađen sa aktuelnim investicionim trendovima i sa međunarodno-pravnim standardima uspostavljenim od strane najznačajnijih međunarodnih ekonomskih organizacija koje se bave investicionom politikom i sa njome povezanim politikama i o tome obavijestilo sva diplomatsko-konzularna predstavništva Crne Gore.

S tim u vezi, Vlada Crne Gore je Zaključkom broj 07-179 od 19. jula 2018. godine usvojila Informaciju o statusu bilateralnih investicionih sporazuma i neophodnosti sprovođenja njihove reforme u skladu sa EU i opšte prihvaćenim međunarodnim standardima i zadužilo Ministarstvo ekonomije da formira inter-resornu Radnu grupu koja će biti zadužena da izvrši analizu postojeće mreže BIT-ova i definiše novi BIT model u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom.

Shodno navedenom, Rješenjem br.69-120/2019-1 od 15. februara 2019. godine formirana je inter-resorna Radna grupa sa zadatkom da definiše novi BIT model u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom.

14. novembra 2019. godine, Ministarstvo ekonomije je potpisalo Ugovor o korišćenju konsultanskih usluga za definisanje novog modela BIT-a u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom sa advokatskom kancelarijom Moravčević Vojnović i partneri AOD Beograd .

U cilju definisanja generalnih smjernica/instrukcija za pripremu novog BIT modela, Radna grupa je obavila niz konsultativnih sastanaka sa pravnim savjetnicima advokatske kancelarije „Moravčević Vojnović i partneri AOD Beograd i tokom istih definisala glavne smjernice za izradu novog BIT-modela. Na osnovu navedenih instrukcija advokatska kancelarija „Moravčević Vojnović i partneri AOD Beograd “ je definisala novi BIT model.

Pri koncipiranju novog modela BIT-a uzeto je u obzir dosadašnje iskustvo stečeno prilikom odbrane interesa Crne Gore u arbitražnim slučajevima, kao i uporedno iskustvo država koje su referentne Crnoj Gori. Novim BIT modelom inkorporirane su preporuke brojnih međunarodnih organizacija relevantnih za oblast međunarodnog investicionog prava i reformu međunarodnih investicionih ugovora, kao što su: Svjetska banka, Organizacija za međunarodnu saradnju i razvoj (OECD) i Konferencija Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoja (UNCTAD). Takođe, novi

BIT model je u potpunosti usaglašen sa Regionalnim standardima za pregovaranje međunarodnih investicionih sporazuma u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom, koje su lideri ekonomija Zapadnog Balkana usvojili 10. novembra 2020.godine na Samitu premijera u Sofiji, kao smjernice u procesu budućih pregovaranja novih međunarodnih investicionih sporazuma ili repregovaranja starih.

U procesu sprovođenja reforme i definisanju novog BIT modela glavni cilj je bilo da se obezbijedi balans između zaštite investitorovih prava i prava države na samoregulaciju, vodeći računa o komplementarnosti definisanih ciljeva sa strateškim interesima Crne Gore i njihovoj usaglašenosti sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom.

Najveće promjene pretrpjele su one odredbe BIT-a koje su u praksi bile predmet najčešćih zloupotreba, a to su odredbe kojim se definišu osnovni pojmovi zaštite kao što su termini investicija, investitori, sjedište i osnovni principi zaštite definisani klauzulom jednakog i pravičnog tretmana (u daljem tekstu "FET" klauzula), klauzulom nacionalnog tretmana (u daljem tekstu "NT klauzula") i najpovlašćenije nacije (u daljem tekstu "MFN klauzula") i odredbe kojim se definiše sistem za rješavanje investicionih sporova.

U preambuli novog BIT modela kao opšti ciljevi i načela novog BIT-modela propisani su: jačanje ekonomske saradnje dvije države kroz odgovorno investiranje, investiranje u skladu sa pravom države prijemnika, inkorporacija principa održivog razvoja, održavanje fleksibilnosti države prijemnika u vezi sa regulisanjem pitanja od javnog interesa, balansiranost prava i obaveza država ugovornica i investitora i smanjenje rizika od nastanka potencijalnih sporova.

Definisanje novog BIT modela u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom će uticati na jačanje povjerenja u državne institucije, većoj sigurnosti u investiranju i većoj predvidivosti. Cilj sprovedene reforme je bilo uspostavljanje stabilnog i predvidivog investicionog okvira kojim će se promovisati i olakšati investiranje u investicije od kredibilnih investitora, koji nisu „shell“ kompanije a koje u krajnjem efektu doprinose razvoju privrede države prijemnika.

Praksa je pokazala da usled široko postavljenih i nedovoljno definisanih pojmova kao što su: "investitor" "investicija", "sjedište" itd... najčešće dolazi do pojave poznate pod nazivom "**treaty shopping**"¹. U cilju sprječavanja navedene pojave novim BIT modelom je pojašnjen pojam investicije i definisan tako da svaka investicija mora biti učinjena u skladu sa pravom države prijemnika i mora ispunjavati konkretne uslove, koji su se iskristalisali kroz praksu investicionih arbitražnih tribunala. Takođe je pojašnjeno da BIT-om nisu zaštićene čisto komercijalne investicije, odnosno investicije koje su proistekle iz čisto komercijalnih ugovornih odnosa, kao ni portfolio investicija. S druge strane, novim modelom BIT-a dodatno je razjašnjen pojam investitora, te se kao investitor definiše fizičko ili pravno lice matične države ugovornice, koji je

---

¹ Treaty shopping" predstavlja formalno pribavljanje državljanstva od strane investitora koji suštinski nije vezan za državu sa kojom je njegova država potpisala BIT ili nema suštinsku ili direktnu investiciju u toj državi, ali formalno pribavlja državljanstvo te države kako bi obezbijedio pristup arbitraži.

investirao na teritoriji države ugovornice domaćina. Za sve investitore, bilo da su fizička lica ili pravna lica uveden je dodatni kriterijum -postojanje stvarne i kontinuirane veze između investitora i države porijekla. Postojanje stvarne i kontinuirane veze se procjenjuje kroz utvrđivanje postojanja više okolnosti i činjenica (dužine boravka, posjedovanja imovine, plaćanja poreza, zaposlenosti, odnosno vršenja djelatnosti u državi porijekla itd.), a ne samo kroz ispunjenost formalnih uslova.

Dodatno, za pojam državljanstva upotrijebljen je termin "citizenship" umjesto "nationality" da bi se ograničio sistem zaštite samo na državljane, a isključila iz zaštite lica koja imaju pravo stalnog boravka u državi prijemnici. Takođe, uvedena su eksplicitna ograničenja definicije investitora, konkretno za fizička lica: ograničavanje zaštite za dvojne državljane, a za pravna lica: izričito uslovljavanje zaštite dodatnim kumulativnim elementima, kao što su sjedište i obavljanje stvarne i značajne privredne djelatnosti na teritoriji države ugovornice. S tim u vezi, kod dvojnih državljana, novi model BIT-a propisuje da državljanstvo države porijekla mora biti dominantno, a drugo državljanstvo ne smije poticati od države prijemnika. Nadalje, pravna lica moraju biti osnovana u državi porijekla i moraju posjedovati stvarno sjedište.

Radi izbjegavanja nejasnoća i mogućnosti za različita tumačenja, pojam stvarnog sjedišta i značajne privredne aktivnosti su definisani tako da se potencijalni arbitražni tribunal uputi na konkretne značajne faktore i time onemogućiti pružanje zaštite „shell“ kompanijama.

Novim BIT modelom ograničen je obuhvat osnovnih tretmana zaštite, kao što su nacionalni tretman (NT), tretman najpovlašćenije nacije (MFN), jednak i pravičan tretman (FET), klauzula kojom se štiti fizička sigurnost investitora i njegova imovina (FPS). Obuhvat MFN tretmana ograničen je samo na mjere investitora preduzete nakon investiranja te su isključene iz zaštite radnje preduzete u procesu prije investiranja, npr. kod osnivanja društva, kupovine akcija u društvu itd.

Najpovlašćeniji tretman (NT) se pruža samo investitorima koji se nalaze u istim odnosno sličnim okolnostima kao i investitori iz trećih zemalja/domaćim investitorima. Navedena odredba je definisana upravo zbog konkretnih arbitražnih odluka koje su potvrdile stav da MFN klauzula može dati investitorima povoljnije procesne koristi iz drugih BIT-ova, kao što su skraćivanje "cooling-off" perioda ili izbjegavanje obaveze da investitor, prije pokretanja arbitraže, pokrene postupak pred lokalnim sudom.

S obzirom da je dosadašnja praksa prepoznala različita stanovišta po pitanju kriterijuma na osnovu kojih se ocjenjuje postojanje sličnih okolnosti za investitora, novi model BIT-a eksplicitno navodi faktore koje tribunal treba da cijeni prilikom odlučivanja o postojanju sličnih okolnosti, kao što su: sektor u kojem investitor posluje, sektor u kojem je izvršena investicija, karakter mjere, uključujući njenu prirodu, svrhu, trajanje i obrazloženje, propisi koji se odnose na investicije ii investitora, efekat investicije na treća lica, lokalnu zajednicu ili životnu sredinu, uključujući efekte koji se odnose na kumulativni uticaj svih investicija u državi ugovornici i druge faktore koji se direktno odnose na investiciju ili investitora u odnosu na dotičnu mjeru.

Definisana je i tzv. REIO klauzula, kojom se isključuju benefiti za strane ugovornice, koji su proistekli iz sadašnjeg ili budućeg članstva u drugim međunarodnim organizacijama ili obaveza

preuzetih po osnovu drugih međunarodnih sporazuma. Takođe, primjena MFN tretmana je ograničena samo na supstantivna pitanja, odnosno isključena je primjena MFN klauzule na procesna pitanja, uključujući i nadležnost arbitražnog tribunala.

Novim BIT modelom posebno je razrađena FET klauzula s obzirom na činjenicu da predstavlja jedan od najčešćih osnova za pokretanje tužbi i predmet je najčešćih zloupotreba u praksi od strane investitora. Za razliku od generalnih i nekvalifikovanih definicija u staroj generaciji BIT-a, novi model predviđa zatvorenu listu radnji, odnosno ponašanja koji mogu predstavljati kršenje obaveze pružanja jednakog i pravičnog tretmana. Definisanjem navedene liste izričito je isključena mogućnost da neispunjenje legitimnih očekivanja investitora može predstavljati kršenje ove odredbe, čak i u slučaju da je iz takvog neispunjenja proistekla bilo kakva šteta za investiciju. Dodatno, ovom odredbom je predviđeno da je za utvrđenje uskraćivanja pravde kao jednog oblika kršenja obaveze pružanja jednakog i pravičnog tretmana, neophodno da investitor prethodno iscrpi sve redovne i vanredne pravne lijekove u državi prijemniku. Takođe, predviđeno je i da kršenje bilo koje druge odredbe ovog BIT-a, drugog međunarodnog ugovora ili nacionalnog zakona o stranim investicijama, samo po sebi ne vodi kršenju ove odredbe.

Takođe, odredbama novog BIT modela definiše se obaveze države da obezbijedi punu fizičku zaštitu i bezbjednost investitorima i njihovim investicijama na teritoriji države u koju se investira u skladu sa međunarodnim investicionim pravom. FPS se ograničava samo na zaštitu fizičke sigurnosti investitora i investicije, s obzirom da je pravna sigurnost obuhvaćena drugim standardima zaštite.

Da bi se obezbijedio veći stepen sigurnosti za očuvanje državnih interesa i suzio prostor za različita interpretiranja od strane arbitražnih tribunala, novim BIT modelom je definisan pojam indirektno eksproprijacije. Direktna nezakonita eksproprijacija se u savremenom svijetu relativno rijetko dešava, a povrede prava investitora u ovom smislu se najčešće dešavaju u vidu indirektno eksproprijacije. Stoga je zaštita od indirektno eksproprijacije postala standard za BIT-ove "nove generacije". U cilju zaštite države od preširoke primene ovog principa, novim BIT modelom su definisana određena eksplicitna ograničenja i preciziranja, koja uključuju: 1) određenu definiciju indirektno eksproprijacije koja je bazirana na stvarnom efektu određenih mjera na svojinska prava i 2) postavljanje dodatnih uslova za sam postupak ispitivanja indirektno eksproprijacije koji zapravo inkorporiše kriterijume iz odgovarajućih slučajeva u praksi i afirmiše pravo države da reguliše i potvrđuje da mjere države u cilju zaštite nekih osnovnih ciljeva države ne mogu voditi indirektno eksproprijaciji.

S obzirom da je u praksi evidentan rastući trend finansiranja učešća trećih strana u sporu, novim modelom BIT-a je definisano učešće treće strane u sporu, kao i obaveza objelodanjivanja podataka o trećem licu i uslovima koji su ugovoreni za njihovo finansiranje kao dobar način da se ograniči pristup trećim licima u arbitražnom postupku.

Odredba o slobodnom transferu plaćanja je nadograđena u odnosu na standardne odredbe iz BIT-ova starije generacije, tako da predviđa pojedine mehanizme zaštite države prijemnika, odnosno: (i) omogućavanje regularnog toka domaćih procedura za vršenje transfera, (ii) obavezu investitora odnosno investicija da pre transfera sredstava iz države prijemnika izmire sve poreze i dažbine, (iii) odlaganje ili sprečavanje transfera radi razumne i nediskriminatorne primjene

određenih zakona države prijemnika, i (iv) mogućnost uvođenja mera od strane države prijemnika u slučaju (pretećih) poteškoća sa bilansom plaćanja, eksternih finansijskih poteškoća i makroekonomskih poteškoća.

Imajući u vidu da su dosadašnji BIT-ovi su jako rijetko predviđali bilo kakva isključenja, što je bio problem i ograničavalo je dodatno prava države da reguliše, novim modelom BIT-a je obezbijeđeno više regulatornog prostora za državu u vođenju javnih politika kroz definisanje zaštitnih mjera kojim se propisuje očuvanje javnog zdravlja, morala, sigurnosti, zaštite životne sredine, nacionalnog blaga ili spomenika umjetničke, kulturne, historijske ili arheološke vrijednosti, ciljeva održivog razvoja, zaštite ljudskih i radnih prava, integriteta i stabilnosti finansijskog sistema država ugovornica i drugih interesa od javnog značaja.

Takođe, propisani su izuzeci od primjene Sporazuma koji se odnose na oblasti bezbjednosti i oporezivanja, kao i na predinvesticione aktivnosti investitora.

U cilju unapređenja balansa obaveza i prava investitora po BIT-u, novim modelom BIT-a se promovišu ciljevi održivog razvoja i poštovanje korporativne društvene odgovornosti i definiše se obaveza za investitora da posluje u skladu sa zakonima države prijemnika i pridržava se međunarodnih standarda korporativne društvene odgovornosti, kao što su OECD vodič za multinacionalne kompanije, OECD Smjernice za odgovorno poslovanje, Rukovodeća načela UN-a o poslovanju i ljudskim pravima. BIT-ovi starih generacija ne predviđaju bilo kakve obaveze za investitore, te je po osnovu istih nemoguće isticati bilo kakve protivtužbene zahteva protiv investitora. Novim modelom BIT-a predviđena je mogućnost podnošenja protivtužbe države prijemnika protiv investitora kao i odredba o uskraćivanju pogodnosti, koja omogućava državi prijemnici da uskrati prava iz BIT-a investitorima, odnosno investicijama koje su pod kontrolom drugih lica, kao i u odnosu na investicije koje su strukturisane naknadno, nakon nastanka spora sa primarnim ciljem da se obezbijede prava iz BIT-a.

Obaveza obezbjeđenja troškova, kao jedna vrsta privremene mjere koju država može da preduzme u slučaju postojanja indicije o insolventnosti investitora, bez ispitivanja postojanja bilo kakvih dodatnih okolnosti je još jedna novina predviđena novim BIT modelom.

U cilju smanjenja rizika od nastanka potencijalnih sporova, odredbe kojim se reguliše sistema za rješavanje investicionih sporova su u značajnoj mjeri reformisane.

Uvođenje obaveze obavljanja konsultacija, kao prvog koraka u rješavanju spora nastalog po osnovu BIT-a predstavlja jednu od novima propisanih novim BIT modelom. Dodatno, rok za konsultacije sa uobičajnih 6 mjeseci produžen je na 9 mjeseci kako bi se državi omogućilo dovoljno vremena da se pripremi za predstojeći spor (za pripremu dokumentacije, dokaza, svjedoka, pravnog tima i sl.). Produžen je i prekluzivni rok za pokretanje arbitraže: subjektivni (od 3 godine) i objektivni (od 5 godina).

Postojeći mehanizam za rješavanje investicionih sporova je dodatno unaprijeđen definisanjem različitih mjera koje se odnose na: obezbjeđivanje konzistentnosti i efikasnosti postupka, smanjivanje troškova arbitraže i vremensko trajanje istih, zabranjivanje vođenja paralelnih postupaka, detaljnije definisanje postupka izbora i imenovanja arbitara kao i načina njihovog rada.

Novim BIT modelom je uvedeno pravilo da investitor avansira troškove postupka i da troškove postupka snosi stranka koja izgubi spor, definisana je obaveza informisanja o finansijeru postupka, isključivanja prava na vođenja postupka od strane investitora koji je investiciju stekao kroz korupciju i druge prevarne radnje.

Zadržan je klasični koncept principa transparentnosti koji se odnosi na obavezu publikovanja zakona i druge legislative koja se odnosi na oblast investicija. UNCITRAL pravila transparentnosti u arbitražnom postupku su eksplicitno isključena iz obuhvata primjene navedenog Sporazuma, čime je zadržano diskreciono pravo države da zaštiti povjerljivost arbitražnot postupka u slučajevima gdje postoji indicija da bi se objelodanjivanjem određenih podataka mogao ugroziti tok istog.

U cilju obezbjeđivanja većeg stepena predvidivosti i pravne sigurnosti za investitora, zadržana je tkz "klauzula o vremenskom trajanju", a vremenski rok za zaštitu investitorovih prava je ograničen umjesto na prethodni period od 10 godina na period od 5 godina, nakon prestanka važenja ili raskida sporazuma, što se podudara sa trajanjem prosječnog investicionog ciklusa.

Predlog Zaključaka Vlade:

1. Vlada Crne Gore je na sjednici od _____ razmotrila i usvojila **Informaciju o aktivnostima koje su preduzete na definisanju novog bilateralnog investicionog sporazuma u skladu sa EU standardima i najboljom međunarodnom praksom.**
2. Vlada Crne Gore je usvojila novi BIT model, koji će se koristiti kao polazna osnova za pregovaranja novih ili repregovaranja starih bilateralnih investicionih sporazuma Crne Gore sa drugim državama.

Prilog: Nacrt sporazuma na crnogorskom i engleskom jeziku

NACRT

S P O R A Z U M

o

uzajamnoj promociji i zaštiti ulaganja

između

Vlade Crne Gore

i

Vlade Mađarske

Vlada Crne Gore i Vlada Mađarske ("**Države ugovornice**"),

- (A) U želji da podstaknu, ojačaju i intenziviraju ekonomsku saradnju stvaranjem uslova za privlačenje i promociju odgovornih stranih ulaganja na svojim teritorijama sa ciljem podsticanja ekonomskog prosperiteta;
- (B) Sa namjerom da stvore i održavaju povoljne uslove za ulaganja investitora jedne Države ugovornice na teritoriji druge Države ugovornice;
- (C) Potvrđujući da bi se ulaganja investitora jedne Države ugovornice na teritoriji druge Države ugovornice izvršavala u pravnom okviru druge Države ugovornice;
- (D) Potvrđujući svoju posvećenost održivom razvoju i želeći sa ojačaju svoje ekonomske i investicione odnose u skladu sa ciljem održivog razvoja;
- (E) Razumijevajući da koncept održivog razvoja zahtijeva prepoznavanje i razmatranje ekonomskih, socijalnih i ekoloških stubova koji su ugrađeni u njega;
- (F) Prepoznajući njihovo neotuđivo pravo da pravno uređuju i odlučne da sačuvaju fleksibilnost Država ugovornica da odrede zakonodavne i regulatorne prioritete, zaštite ili unaprijede legitimne ciljeve svoje politike i blagostanja, kao što su javno zdravlje, bezbjednost, životna sredina, očuvanje prirodnih resursa, postizanje ciljeva održivog razvoja, socijalna zaštita i zaštita potrošača, zaštita ljudskih prava i radnih standarda, integritet i stabilnost finansijskog sistema i javnog morala;
- (G) U nastojanju da postignu ukupnu ravnotežu prava i obaveza između Državama ugovornicama i investitorima prema ovom sporazumu;

saglasile su se kako slijedi:

Odjeljak I - Definicije i opseg primjene

Član 1 Definicije

1. Za potrebe ovog Sporazuma:

- (A) "**Država ugovornica domaćin**" znači Država ugovornica na čijoj teritoriji je izvršeno ulaganje.
- (B) "**Matična država ugovornica**" znači Država ugovornica koja nije Država ugovornica domaćin.
- (C) "**ulaganje**" znači svaku vrstu imovine u direktnom vlasništvu investitora na teritoriji Države ugovornice domaćina, stečenih ili uspostavljenih u skladu sa zakonima i propisima Države ugovornice domaćina, koja predstavlja značajno ulaganje kapitala ili drugih resursa u ekonomiju Države ugovornice domaćina, nosi razumno očekivanje koristi ili profita, kao i preuzimanje rizika i ima određeno trajanje, a može da podrazumijeva:
  - (i) pokretnu i nepokretnu imovinu, kao i sva druga imovinska prava, kao što su hipoteke ili zaloge;
  - (ii) akcije, udjele ili druge oblike učešća u kapitalu u pravnom licu, prema zakonima i propisima Države ugovornice domaćina, koje vlasniku takvog učešća daju pravo da učestvuje u prihodu ili dobiti pravnog lica ili u imovini tog pravnog lica po likvidaciji;
  - (iii) potraživanja u novcu ili učinku koja imaju finansijsku vrijednost povezanu sa ulaganjem;
  - (iv) prava intelektualnog vlasništva, uključujući autorska prava, zaštitne znakove, patente, industrijski dizajn, tehničke postupke, znanje i iskustvo, poslovne tajne i trgovačka imena povezana sa ulaganjem, u mjeri u kojoj su izričito priznata zakonima i propisima Države ugovornice domaćina;
  - (v) prava dodijeljena zakonima i bilo kojim licencama, koncesijama i dozvolama u skladu sa zakonima i propisima Države ugovornice domaćina.

Bilo kakva promjena oblika u kojem se ulaže imovina ne utiče na njen karakter kao ulaganja, pod uslovom da je takva promjena u skladu sa zakonima i propisima Države ugovornice domaćina.

"Ulaganje" ne podrazumijeva:

- (i) ulaganja koja čine manje od 10 odsto učešća u kapitalu ili udjela u pravnom licu; ili
- (ii) dužničke hartije od vrijednosti koje je izdala država ili zajmovi državi; ili

- (iii) potraživanja u novcu ili učinku koji proističu isključivo iz komercijalnih ugovora o prodaji roba ili usluga od strane ulagača drugom entitetu u Državi ugovornici domaćinu ili dodjeli zajma ili drugog finansiranja u vezi sa komercijalnom transakcijom.
- (D) "**povrat**" znači iznosi kao prinosi ostvareni ulaganjima, a naročito profit, dividende, kamate, tantijeme i druge oblike prihoda u vezi sa ulaganjima, uključujući licence i naknade.
- (E) "**ulagač**" znači državljanin ili pravno lice Matične države ugovornice koje je izvršilo ulaganje na teritoriji Države ugovornice domaćina, pri čemu:
  - (i) izraz "državljanin" Matične države ugovornice znači fizičku osobu koja ima državljanstvo Matične države ugovornice, kao i stvarnu i kontinuiranu vezu sa Matičnom državom ugovornicom.

Smatra se da fizičko lice sa dvojnim državljanstvom ima državljanstvo Matične države ugovornice ako:

    - (a) ima dominantno i efektivno državljanstvo Matične države ugovornice; i
    - (b) nema državljanstvo Države ugovornice domaćina.

Smatra se da fizičko lice ima dominantno i efektivno državljanstvo Matične države ugovornice ako ima prebivalište u Matičnoj državi ugovornici i čvršću činjeničnu vezu sa Matičnom državom ugovornicom nego sa državom svog drugog državljanstva.
  - (ii) izraz "pravno lice" Matične države ugovornice znači bilo koju korporaciju, udruženje, partnerstvo ili drugi pravno priznati subjekt koji je propisno inkorporisan, konstituisan, osnovan ili na drugi način propisno organizovan po pravu Matične države ugovornice, koji ima svoje stvarno sjedište i obavlja značajne poslovne aktivnosti na teritoriji Matične države ugovornice.

Smatra se da pravno lice ima stvarno sjedište u Matičnoj državi ugovornici ako posjeduje, zakupljuje ili na drugi način zakonito koristi poslovni prostor na teritoriji Matične države ugovornice koji je:

    - (a) dostupan javnosti,
    - (b) odgovarajuće opremljen za obavljanje privrednih aktivnosti takvog pravnog lica,
    - (c) registrovan kod nadležnih registara u Matičnoj državi ugovornici kao sjedište ili registrovano sjedište takvog pravnog lica,
    - (d) u stanju da se valjano uruči pismeno pravnom licu u skladu sa pravom Matične države ugovornice, i

- (e) u skladu sa bilo kojim drugim uslovima prema pravu Matične države ugovornice za obavljanje relevantnih privrednih aktivnosti.

Za utvrđivanje da li pravno lice obavlja značajne privredne aktivnosti na teritoriji Matične države ugovornice potrebno je ispitivanje svakog pojedinačnog slučaja, zasnovano na činjenicama, u kojem se između ostalog uzima u obzir:

- (a) da li je predmetno pravno lice obavljalo svakodnevne poslove iz svog sjedišta ili sa druge lokacije na teritoriji Matične države ugovornice,
  - (b) prirodu i zrelost privrednih aktivnosti takvog pravnog lica,
  - (c) broj i kvalifikacije zaposlenih koji su stacionirani u Matičnoj državi ugovornici, i
  - (d) promet ostvaren u Matičnoj državi ugovornici.
- (F) "**teritorija**" znači:
- (i) u odnosu na Crnu Goru, ukupnu kopnenu površinu Crne Gore, njen vazdušni prostor, unutrašnje vode i teritorijalno more nad kojim Crna Gora vrši suverena prava ili jurisdikciju u skladu sa međunarodnim pravom;
  - (ii) u odnosu na [drugu Državu ugovornicu], [...]
- (G) "**pod kontrolom**" ulagača, u odnosu na pravno lice, znači da ulagač ima ovlašćenje da imenuje većinu direktora u takvom pravnom licu ili na drugi način da zakonito usmjerava radnje takvog pravnog lica.
- (H) "**mjera**" znači bilo koji oblik pravno obavezujućeg državnog akta koji se može pripisati Državi ugovornici domaćinu, a koji direktno utiče na ulagača ili njegovo ulaganje.

Član 2

Opseg primjene

1. Podložno ovdje navedenim uslovima, ovaj Sporazum primjenjuje se na mjere koje je Država ugovornica domaćin usvojila ili održava u odnosu na ulagače Matične države ugovornice i njihova ulaganja na njenoj teritoriji.
2. Ovaj sporazum ne utiče na obaveze Država ugovornica koje proističu iz njihovog članstva ili učestvovanja u bilo kojoj postojećoj ili budućoj carinskoj uniji, ekonomskoj uniji, monetarnoj uniji, npr. Evropskoj uniji, prostoru slobodne trgovine, zajedničkom tržištu, sporazumima o regionalnoj ekonomskoj integraciji ili sličnim međunarodnim ugovorima. Shodno tome, na odredbe ovog sporazuma ne može se pozivati niti ih tumačiti, ni u cjelini ni djelimično, na takav način da poništavaju, mijenjaju i dopunjuju ili na drugi način utiču na obaveze Država ugovornica iz takvog članstva ili učešća.

3. Ovaj sporazum se ne primjenjuje ni na jedan zakon ili mjeru u vezi sa oporezivanjem koje podliježe kontinuiranoj primjeni člana 7 i ne utiče na prava i obaveze Država ugovornica po bilo kom međunarodnom sporazumu u vezi sa porezima. U slučaju nepodudarnosti između ovog Sporazuma i bilo kog međunarodnog sporazuma u vezi sa porezima, primjenjuje se međunarodni sporazum u vezi sa porezima.
4. Odjeljak II ovog sporazuma ne primjenjuje se na bilo koju aktivnost prije ulaganja, povezanu sa uspostavljanjem, sticanjem ili proširenjem bilo kog ulaganja, ni na bilo koju mjeru povezanu sa takvim predinvesticionim aktivnostima, uključujući uslove iz takve mjere koja nastavlja da se nakon ulaganja primjenjuje na sprovođenje, funkcionisanje, upravljanje, održavanje, upotrebu, uživanje i prodaju ili drugo raspolaganje takvim ulaganjem.

Odjeljak II - Standardi tretmana

Član 3

Pravo na samoregulaciju

1. Države ugovornice potvrđuju svoje pravo na pravno uređivanje na svojim teritorijama radi ostvarenja legitimnih ciljeva svoje politike i blagostanja, kao što su zaštita javnog zdravlja, bezbjednosti, životne sredine, očuvanje prirodnih resursa, postizanje ciljeva održivog razvoja, socijalna zaštita i zaštita potrošača, zaštita ljudskih prava i radnih standarda, integritet i stabilnost finansijskog sistema i javnog morala.
2. Sama činjenica da Država ugovornica pravno uređuje, uključujući putem izmjene svojih zakona, na način koji negativno utiče na ulaganje ili ometa ulagačeva očekivanja, uključujući očekivanja profita, ne predstavlja kršenje obaveze iz ovog Odjeljka.
3. Odluka Države ugovornice da ne izda, obnovi ili održi subvenciju ili bespovratnu pomoć:
  - (A) u odsustvu bilo kakve posebne obaveze po domaćem pravu ili ugovoru da izda, obnovi ili održi subvenciju ili bespovratnu pomoć; ili
  - (B) ako je odluka donesena u skladu sa uslovima za izdavanje, obnovu ili održavanje subvencije ili bespovratne pomoći, ako postoje,ne predstavlja kršenje odredbi ovog Odjeljka.
4. Ništa u ovom Odjeljku ne tumači se kao sprječavanje Države ugovornice da obustavi dodjelu subvencije ili zahtijeva njen povraćaj ako je takvu radnju naložio nadležni sud, upravni sud ili drugi nadležni organ ili kao obavezu te Države ugovornice da ulagaču to nadoknadi.

Član 4

Nediskriminatorski tretman

5. Svaka Država ugovornica pruža ulagaču i njegovom ulaganju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji, u sličnim okolnostima, pruža svojim ulagačima i njihovim ulaganjima u pogledu sprovođenja, funkcionisanja, upravljanja, održavanja, upotrebe, uživanja i prodaje ili drugog raspolaganja njihovim ulaganjima na njenoj teritoriji.
6. Svaka država ugovornica pruža ulagaču i njegovom ulaganju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji, u sličnim okolnostima, pruža ulagačima treće države i njihovim ulaganjima u pogledu sprovođenja, funkcionisanja, upravljanja, održavanja, upotrebe, uživanja i prodaje ili drugog raspolaganja njihovim ulaganjima na njenoj teritoriji.
7. Utvrđivanje da li su ulagač ili njegovo ulaganje u "sličnim okolnostima" za potrebe stava 1 i 2 ovog člana, ispitivanje u svakom pojedinačnom slučaju zahtijeva

zasnovano na činjenicama i procjenu ukupnosti okolnosti povezanih sa ulagačem ili ulaganjem, uključujući, između ostalog:

- (A) sektor u kojem je ulagač;
- (B) sektor u koji je izvršeno ulaganje;
- (C) karakter mjere, uključujući njenu prirodu, svrhu, trajanje i obrazloženje
- (D) propisi koji se primjenjuju na ulaganja ili ulagače;
- (E) efekat ulaganja na treća lica, lokalnu zajednicu ili životnu sredinu, uključujući efekte koji se odnose na kumulativni uticaj svih ulaganja u Državi ugovornici;
- (F) drugi faktori koji se direktno odnose na ulaganje ili ulagača u odnosu na predmetnu mjeru.

Procjena navedena u ovom stavu nije ograničena ili pristrasna prema bilo kojoj određenoj okolnosti.

8. Radi veće sigurnosti, "tretman" iz ovog člana ne podrazumijeva:

- (A) suštinske obaveze u drugim međunarodnim sporazumima; ili
- (B) definicije i postupci za rješavanje investicionih sporova između ulagača i država predviđeni drugim međunarodnim sporazumima ili pisanim sporazumima između Države ugovornice i ulagača iz treće države.

9. Ovaj član se ne tumači tako da obavezuje jednu Državu ugovornicu da ulagačima Druge države ugovornice ili ulaganjima ili povratima takvih ulagača dodijeli korist od bilo kakvog tretmana, preferencija ili privilegija koje su rezultat:

- (A) bilo kog bilateralnog ili multilateralnog međunarodnog sporazuma na snazi ili potpisanog od strane Države ugovornice prije ili nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma;
- (B) bilo kog međunarodnog sporazuma ili aranžmana koji se u potpunosti ili uglavnom odnosi na oporezivanje;
- (C) bilo kog sporazuma između Države ugovornice i ulagača iz treće države;
- (D) bilo koje mjere koju Država ugovornica usvoji ili održava u vezi sa javnim nabavkama;
- (E) subvencija ili nepovratnih sredstava koje pruža Država ugovornica, uključujući zajmove, garancije i osiguranja uz podršku države.

Član 5

Pošten i pravičan tretman

1. Svaka Država ugovornica pruža ulaganjima ulagača iz druge Države ugovornice pošten i pravičan tretman u skladu sa stavovima 2 do 6 ovog člana.

2. Kršenje obaveze pružanja poštenog i pravičnog tretmana iz stava 1 ovog člana može se utvrditi samo ako mjera ili niz mjera predstavlja:
  - (A) uskraćivanje pravde u krivičnom, građanskom ili upravnom postupku;
  - (B) suštinsko kršenje propisanog postupka u sudskom i upravnom postupku;
  - (C) očiglednu samovolju;
  - (D) ciljanu diskriminaciju na očigledno nezakonitim osnovama, poput nacionalnosti, pola, rase ili vjerskog uvjerenja;
  - (E) nasilničko postupanje poput uznemiravanja, prinude, zloupotrebe moći ili sličnog ponašanja u lošoj vjeri;
  - (F) kršenje bilo kojih daljih elemenata obaveze poštenog i pravičnog tretmana tretmana koje su Države ugovornice usvojile u skladu sa stavom 5 ovog člana.
3. Pri utvrđivanju da li je prekršena obaveza poštenog i pravičnog tretmana postupanja, kako je utvrđeno u prethodnim stavovima 1 i 2, arbitražni sud može uzeti u obzir, tamo gdje je to primjenjivo, da li je Država ugovornica dala konkretne ili nedvosmislene izjave ulagaču, kojima podstiče ulaganje, što je stvorilo legitimna očekivanja ulagača i na šta se ulagač razumno oslonio, ali koje je Država ugovornica naknadno osujetila.
4. Da bi se utvrdilo uskraćivanje pravde ili suštinsko kršenje propisanog postupka, u skladu sa stavovima 2 (A) i 2 (B) ovog člana, ulagač mora iscrpiti sve raspoložive redovne i vanredne pravne lijekove koji se odnose na osporenu stvar u Državi ugovornici domaćinu.
5. Tretman koji nije naveden u stavu 2 ovog člana može predstavljati kršenje poštenog i pravičnog tretmana ako su se Države ugovornice tako saglasile u skladu sa postupcima predviđenim za Izmjene i dopune ovog Sporazuma.
6. Radi veće sigurnosti, bilo kojim utvrđivanjem da je došlo do kršenja neke druge odredbe ovog sporazuma ili posebnog međunarodnog sporazuma ili nacionalnog zakona o stranim ulaganjima, ne utvrđuje se samo po sebi da je došlo do kršenja obaveze poštenog i pravičnog tretmana po ovom Sporazumu.

Član 6

Potpuna fizička zaštita i sigurnost

Svaka Država ugovornica dužna je da ulagačima i njihovim ulaganjima pruži punu fizičku zaštitu i sigurnost na svojoj teritoriji u skladu sa međunarodnim pravom o ulaganju.

Član 7

Eksproprijacija

1. Nijedna Država ugovornica ne smije eksproprijirati ulaganja ulagača ni direktno ni indirektno mjerama sa jednakim učinkom eksproprijacije, osim:

- (A) za javne svrhe;
  - (B) u skladu sa propisanim pravnim procedurama;
  - (C) na nediskriminatoran način; i
  - (D) uz novčanu naknadu u skladu sa stavom 5 u nastavku.
2. Eksproprijacija može biti direktna ili posredna:
- (A) direktna eksproprijacija nastaje kada se ulaganje nacionalizuje ili na drugi način direktno ekspropriše formalnim prenosom vlasništva ili direktnom pljenidbom;
  - (B) posredan eksproprijacija je mjera ili niz mjera Države ugovornice domaćina, što ima učinak ekvivalentan direktnoj eksproprijaciji time što ulagaču bitno ili trajno oduzima osnovne attribute imovine u njegovom ulaganju, uključujući pravo ulagača da koristi, uživa i raspoláže svojim ulaganjem, bez formalnog transfera ili direktne pljenidbe.
3. Radnja ili niz radnji Države ugovornice domaćina ne može predstavljati eksproprijaciju ukoliko se time ne ometaju materijalna ili nematerijalna imovinska prava.
4. Što se tiče posredne eksproprijacije, Države ugovornice potvrđuju svoje zajedničko razumijevanje da:
- (A) utvrđivanje da li neka mjera ili niz mjera Države ugovornice domaćina predstavlja posrednu eksproprijaciju zahtijeva ispitivanje u svakom pojedinačnom slučaju, zasnovano na činjenicama u kojem se, između ostalog, uzima u obzir:
    - (i) ekonomski uticaj mjere ili niza mjera, iako se samo činjenicom da neka mjera ili niz mjera ima negativan učinak na ekonomsku vrijednost ulaganja ne utvrđuje da je došlo do posredne eksproprijacije;
    - (ii) trajanje mjere ili niza mjera;
    - (iii) u kojoj mjeri mjera ili niz mjera ometa različita, razumna očekivanja od ulaganja; i
    - (iv) karakter mjere ili niza mjera.
  - (B) u skladu sa pravom država da pravno uređuje, kako je predviđeno u članu 3 ovog Sporazuma, i uobičajenim međunarodnim pravnim načelima policijskih ovlašćenja, regulatorne mjere koje je u *dobroj vjeri* preduzela Država ugovornica domaćin i koje su osmišljene i primjenjuju radi zaštite ili unapređenja legitimnih ciljeve njene politike i blagostanja, kao što su javno zdravlje, bezbjednost, životna sredina, očuvanje prirodnih resursa, postizanje ciljeva održivog razvoja, socijalna zaštita i zaštita potrošača, zaštita ljudskih prava i radnih standarda, integritet i stabilnost finansijskog sistema i javnog morala, ne predstavljaju posrednu eksproprijaciju.
5. Nadoknada iz stava 1 (D) ovog člana:

- (A) je iznos pravične tržišne vrijednosti ulaganja neposredno prije eksproprijacije;
  - (B) ne odražava bilo kakvu promjenu vrijednosti koja se dogodila jer je namjeravana eksproprijacija postala poznata ranije;
  - (C) obuhvata proste kamate po normalnoj komercijalnoj stopi od datuma eksproprijacije do datuma stvarne isplate;
  - (D) je efektivno ostvariva, slobodno prenosiva i izvršena bez nepotrebnog odlaganja, a sve u skladu sa članom 9;
6. Ovaj član se ne odnosi na izdavanje obavezne licence koja se dodjeljuje u vezi sa pravima intelektualnog vlasništva ili na opoziv ili stvaranje prava intelektualnog vlasništva, u mjeri u kojoj je izdavanje, opoziv, ograničenje ili stvaranje u skladu sa Sporazumom TRIPS.

Član 8

Naknada gubitaka

1. Ulagačima čija ulaganja pretrpe gubitke kao rezultat rata ili drugog oružanog sukoba, revolucije, vanrednog stanja, pobune, ustanka ili nemira na teritoriji Države ugovornice domaćina, Država ugovornica domaćin dužna je da u pogledu restitucije, naknade štete, nadoknade ili drugog izmirenja, pruži tretman ne manje povoljan od onog koji Država ugovornica domaćin pruža svojim ulagačima ili ulagačima bilo koje treće države, zavisno od toga šta je povoljnije za predmetnog ulagača.
2. Ne dovodeći u pitanje stav 1 ovog člana, ulagači koji u bilo kojoj situaciji navedenoj u tom stavu pretrpe gubitke na teritoriji Države ugovornice domaćina koji nastaju usljed:
  - (A) rekvizicije njihovog ulaganja ili njegovog dijela od strane oružanih snaga ili vlasti Države ugovornice domaćina; ili
  - (B) uništavanja njihovog ulaganja ili njegovog dijela od strane oružanih snaga ili vlasti države ugovornice domaćina, koje nije bilo obavezno zbog potreba situacije,

Država ugovornica domaćin dužna je da pruži brzu, adekvatnu i djelotvornu restituciju ili nadoknadu. Iznos takve naknade utvrđuje se u skladu sa odredbama člana 7 stav 5.

Član 9

Prenos sredstava

1. *[u slučaju da je država ugovornica članica EU: Ne dovodeći u pitanje mjere koje je usvojila Evropska unija,]* Svaka Država ugovornica dužna je da omogući ulagačima prenos sredstava u vezi sa njihovim ulaganjima na svoju teritoriju ili sa nje, a posebno , ali ne isključivo:

- (A) početni kapital i dodatne doprinose za održavanje ili razvoj ulaganja;
  - (B) kapitalne dobitke, naknade i druge povrate;
  - (C) plaćanja izvršena po ugovorima, uključujući ugovore o zajmu;
  - (D) prihod od prodaje ili likvidacije cijelog ili dijela ulaganja;
  - (E) bilo koju naknadu ili drugu isplatu navedenu u članovima 7 i 8 ovog Sporazuma;
  - (F) isplate proistekle iz rješavanja spora;
  - (G) zarade i druge naknade osoblja angažovanog iz inostranstva u vezi sa ulaganjem.
2. Podložno domaćim postupcima koji su obično potrebni za dovršetak takvih prenosa i prethodnu uplatu svih dospjelih poreza i fiskalnih obaveza, prenosi iz ovog člana vrše se bez nepotrebnih ograničenja ili odlaganja u slobodno konvertibilnoj valuti.
3. Razmjena slobodno konvertibilne valute za obavljanje prenosa po ovom članu vrši se po tržišnom kursu važećem na datum prenosa u skladu sa propisima o razmjeni Države ugovornice domaćina.
4. Bez obzira na stavove 1 do 3, Država ugovornica može spriječiti, ograničiti ili odložiti prenos putem pravične, nediskriminatorne i primjene u dobroj vjeri svojih zakona koji se odnose na:
- (A) oporezivanje;
  - (B) bankrot, nesolventnost, zaštitu prava povjerilaca ili bonitetni nadzor finansijskih institucija;
  - (C) izdavanje, trgovanje ili posredovanje finansijskim instrumentima;
  - (D) finansijsko izvještavanje ili vođenje evidencije o prenosima ako je to potrebno za pomoć organima za provođenje zakona ili finansijskim regulatornim organima;
  - (E) krivična ili kažnjiva djela, obmanjujuće ili prevarne prakse;
  - (F) osiguravanje poštovanja naredbi ili presuda u sudskom postupku;
  - (G) socijalnu zaštitu i penzije,
- pod uslovom da se takve mjere i njihova primjena ne koriste kao sredstvo namjernog izbjegavanja obaveza Države ugovornice domaćina ili obaveza po ovom Sporazumu.
5. Ako, prema mišljenju Države ugovornice domaćina, plaćanja i kretanje kapitala po ovom Sporazumu izazivaju ili prijete da izazovu ozbiljne
- (A) poteškoće u svrhu platnog bilansa;
  - (B) spoljne finansijske poteškoće; ili
  - (C) poteškoće za makroekonomsko upravljanje, uključujući monetarnu politiku ili politiku deviznog kursa,

Država ugovornica domaćin može preduzeti zaštitne mjere u vezi sa kretanjem kapitala koje:

- (A) su nediskriminatorne;
  - (B) su privremene a u svakom slučaju na period ne duži od [6] / [12] mjeseci;
  - (C) su neophodne da se popravi platni bilans ili spoljne finansijske poteškoće ili poteškoće za makroekonomsko upravljanje;
  - (D) su u skladu sa međunarodnim obavezama Države ugovornice domaćina, uključujući, prema potrebi, odredbe Statuta Međunarodnog monetarnog fonda i pravne tekovine EU; i
  - (E) izbjegavaju bilo kakvu nepotrebnu štetu po komercijalne, ekonomske i finansijske interesima Matične države ugovornice.
6. Kada se takve mjere preduzimaju u skladu sa stavom 5. ovog člana, Država ugovornica domaćin stupa u konsultacije sa Matičnom državom ugovornicom na njen zahtjev, u cilju revizije takvih mjera i nastojanja da se umanjí uticaj takvih mjera na ulagača.
7. Kada je, prema mišljenju Države ugovornice domaćina, neophodno produžiti zaštitne mjere na naredni period zbog produženog perioda uslova opisanih u stavu 5 ovog člana, Država ugovornica domaćin nudi da stupi u konsultacije sa Matičnom državom ugovornicom u cilju nastojanja da se minimalizuje uticaj takvih mjera na ulagača. Takve se mjere ponovo preduzimaju privremeno, i to u svakom slučaju na period ne duži od [6] / [12] mjeseci od njihove obnove.

Član 10

Transparentnost

Svaka država ugovornica dužna je da, u mjeri u kojoj je to moguće, osigura da se njeni zakoni i propisi opšte primjene u vezi sa bilo kojim pitanjima obuhvaćenim ovim Sporazumom odmah objavljuju ili na drugi način stavljaju na raspolaganje na takav način da omogućavaju bilo kom zainteresovanom licu i drugoj Državi ugovornici da se upoznaju sa njima.

Član 11

Subrogacija

1. Ako Matična država ugovornica ili njena ovlašćena institucija izvrši uplatu svom ulagaču na osnovu garancije ili ugovora o osiguranju koji je sklopila u vezi sa ulaganjem, Država ugovornica domaćin priznaje valjanost subrogacije u korist Matične države ugovornice ili njene ovlašćene institucije na pravo ili potraživanje koje ima ulagač.
2. Subrogirana prava ne smiju premašiti izvorna prava ulagača.

3. Sporovi između Države ugovornice domaćina i Matične države ugovornice ili njene ovlaštene institucije, kojoj je subrogirano pravo ulagača u skladu sa stavom 1, rješavaju se u skladu sa odredbom člana 29 ovog Sporazuma.

Odjeljak III - Izuzeci

Član 12

Opšti izuzeci

1. Bez obzira na bilo koju drugu odredbu Sporazuma, ništa u ovom Sporazumu ne tumači se tako da sprječava ili ograničava Državu ugovornicu da usvoji, održi ili sprovede:
  - (A) mjere usmjerene na ostvarenje legitimnih ciljeva politike i blagostanja, kao što su:
    - (i) zaštita javnog morala ili održavanje javnog reda;
    - (ii) zaštita života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka;
    - (iii) osiguravanje poštovanje zakona i propisa koji nisu u suprotnosti sa odredbama ovog Sporazuma;
    - (iv) osiguravanje poštovanje zakona i propisa koji se odnose na sprječavanje prevara, zaštitu privatnosti i sigurnosti;
    - (v) zaštita i očuvanje životne sredine;
    - (vi) zaštita nacionalnog blaga ili spomenika ili umjetničke, kulturne, istorijske ili arheološke vrijednosti; ili
  - (B) mjere zbog bonitetnih razloga kao što su:
    - (i) zaštita ulagača, deponenata, učesnika na finansijskom tržištu ili lica kojima je fiducijarna dužnost u vlasništvu finansijske institucije;
    - (ii) održavanje sigurnosti, ispravnost, integriteta ili finansijske odgovornosti finansijskih institucija;
    - (iii) osiguranje integriteta i stabilnosti finansijskog sistema Države ugovornice,

pod uslovom da takve mjere iz alineja (A) i (B) ovog člana nisu prikriveno ograničenje niti se primjenjuju na način koji bi predstavljao proizvoljnu ili neopravdanu diskriminaciju ulagača ili ulaganja tamo gdje preovladavaju slične okolnosti.
2. Ništa u ovom Sporazumu ne primjenjuje se na nediskriminatorne mjere opšte primjene koje je preduzela centralna banka ili monetarni organ Države ugovornice u sprovođenju monetarne i srodne kreditne politike ili politike deviznog kursa. Ovaj član ne dovodi u pitanje prava i obaveze Države ugovornice iz člana 9.

Član 13

Bezbjednosni izuzeci

1. Ovim sporazumom se:
  - (A) ne zahtijeva od Države ugovornice da dostavi ili dozvoli pristup informacijama ako ta Država ugovornica utvrdi da bi otkrivanje ovih podataka bilo u suprotnosti sa njenim suštinskim bezbjednosnim interesima;
  - (B) ne sprječava Država ugovornica da preduzme radnju za koju smatra da je potrebna da bi zaštitila svoje suštinske bezbjednosne interese:
    - (i) koja se odnosi na promet oružja, municije i ratnih sredstava i na takav promet i transakcije drugom robom, materijalom, uslugama i tehnologijom koje se preduzimaju direktno ili posredno u svrhu snabdijevanja vojne ili druge bezbjednosne institucije;
    - (ii) preduzete u vrijeme rata ili druge vanredne situacije u međunarodnim odnosima; ili
    - (iii) koja se odnosi na sprovođenje nacionalnih politika ili međunarodnih sporazuma kojima se poštuje neširenje nuklearnog oružja ili drugih nuklearnih eksplozivnih naprava;
  - (C) ne sprječava Država ugovornicu da ispuni svoje obaveze iz Povelje Ujedinjenih nacija radi održavanja međunarodnog mira i bezbjednosti.
2. Ako i kada država ugovornica postane država članica Evropske unije, suštinski bezbjednosni interesi uključuju interese Evropske unije.

Član 14

Uskraćivanje pogodnosti

1. Svaka Država ugovornica zadržava pravo da u bilo kom trenutku uskrati pogodnosti ovog Sporazuma:
  - (A) ulaganju ili ulagaču u vlasništvu ili pod kontrolom, direktno ili posredno, državljana ili pravnih lica treće države, kada Država ugovornica koja uskraćuje:
    - (i) ne održava diplomatske odnose sa takvom trećom državom; ili
    - (ii) usvoji ili održava mjere u odnosu na takvu treću državu ili lice treće države kojima se zabranjuju transakcije sa ulagačem ili koje bi bile prekršene ili zaobiđene ako bi se pogodnosti ovog Sporazuma dodijelile ulagaču ili njegovim ulaganjima; ili
    - (iii) usvoji ili održava mjere u odnosu na takvu treću državu koje se odnose na održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti;
  - (B) ulaganju ili ulagaču koji je osnovan ili restrukturiran sa primarnom svrhom sticanja zaštite ovim Sporazumom u trenutku kada je spor nastao ili je bio predvidiv;

- (C) ulaganju ili ulagaču ako je ulaganje izvršeno, održano, prošireno ili se njime upravlja prevarama, , prikrivanjem, korupcijom ili sličnim postupanjem u lošoj vjeri.

Odjeljak IV - Obaveze ulagača

Član 15

Poštovanje zakona i korporativna društvena odgovornost

1. Ulagač i njegovo ulaganje moraju se pridržavati svih važećih zakona, propisa, administrativnih smjernica i politika Države ugovornice domaćina u vezi sa uspostavljanjem, sticanjem, proširenjem, sprovođenjem, poslovanjem, upravljanjem, održavanjem, korišćenjem, uživanjem i prodajom ili drugim načinima raspolaganja ulaganjem.
2. U slučaju da ulagač:
  - (A) drži ulaganje u obliku akcija, udjela ili drugog oblika učešća u kapitalu u pravnom licu na teritoriji Države ugovornice domaćina; i
  - (B) kroz takvo učešće ili na drugi način drži pod kontrolom takvo lokalno pravno lice,takav ulagač preuzima solidarnu odgovornost za nepridržavanje takvog pravnog lica zakona i propisa Države ugovornice domaćina koje je nastalo u periodu kada je ulagač držao pod kontrolom predmetno pravno lice.
3. Ulagač je dužan da:
  - (A) osigura da se on, njegovo ulaganje i pravno lice koje posluje na teritoriji Države ugovornice domaćina, pod kontrolom ulagača, pridržavaju međunarodno priznatih standarda društveno odgovornog poslovanja u svojoj praksi i internim politikama, kao što su načelne izjave koje prihvaćene ili ih podržavaju Države ugovornice, uključujući Smjernice OECD za multinacionalna preduzeća i Vodeće principe UN o poslovanju i ljudskim pravima i Smjernice OECD o dužnoj pažnji za odgovorno poslovno ponašanje. Ovi principi mogu se baviti pitanjima kao što su rad, životna sredina, ljudska prava i odnosi u zajednici;
  - (B) ne podmićuje državne službenike ili zvaničnike Države ugovornice domaćina;
  - (C) ispunjava svoje poreske obaveze; i
  - (D) pruža informacije koje Država ugovornica domaćin može zahtijevati u legitimne svrhe.

Odjeljak V - Rješavanje sporova između ulagača i Države ugovornice domaćina

Član 16 Definicije

Za potrebe ovog Odjeljka:

- (A) "**tužilac**" znači ulagač koji je stranka u investicionom sporu sa Državom ugovornicom domaćinom;
- (B) "**stranke u sporu**" znači tužilac i tuženi;
- (C) "**stranka u sporu**" znači tužilac ili tuženi;
- (D) "**Pravila o dodatnom instrumentu ICSID**" znači *Pravila kojima se uređuje dodatni instrument za vođenje postupka od strane Sekretarijata Međunarodnog centra za rješavanje investicionih sporova*;
- (E) "**ICSID Konvencija**" znači *Konvencija o rješavanju investicionih sporova između država i državljana drugih država, sastavljena u Washingtonu, 18. marta 1965*;
- (F) "**investicioni spor**" znači spor između tuženog i tužioca u skladu sa ovim Odjeljkom;
- (G) "**Njujorška konvencija**" znači *Konvencija o priznavanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka*, sastavljena u New Yorku, 10. juna 1958;
- (H) "**tuženi**" znači Država ugovornica domaćin koja je stranka u investicionom sporu;
- (I) "**Pravila o arbitraži UNCITRAL**" znači pravila o arbitraži Komisije Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo koja isključuju UNCITRAL pravila o transparentnosti arbitraže ulagač-država zasnovane na ugovoru ili bilo koja naknadna pravila kojima se uređuju pitanja transparentnosti koja mogu biti uključena upućivanjem ili na neki drugi način.

Član 17 Opšte

1. U slučaju investicionog spora, tužilac može podnijeti zahtjev arbitraži pod uslovom da:
  - (A) je tuženi prekršio obavezu propisanu u Odjeljku II ovog Sporazuma;
  - (B) je tužilac pretrpio gubitak ili štetu zbog tog kršenja ili su gubitak ili šteta proistekli iz tog kršenja; i
  - (C) tužilac poštuje ostale uslove ovog Odjeljka.
2. Tuženi može podnijeti protivtužbu, zahtjev za prebijanje ili drugi sličan zahtjev zbog kršenja obaveza tužioca po ovom Sporazumu. Ako tuženi podnosi protivtužbu,

zahtjev za prebijanje ili drugi sličan zahtjev, u odnosu na takav zahtjev tuženi se smatra i navodi kao protivtužilac, a tužilac se smatra i navodi kao protivtuženi.

3. Radi veće sigurnosti, spor između ulagača i Države ugovornice domaćina koji proističe isključivo na osnovu ili u vezi sa ugovorom o ulaganju zaključenim između takvog ulagača ili njegovih povezanih lica i Države ugovornice domaćina ili njenih organa nije investicioni spor u smislu ovog Sporazuma i nijedan zahtjev ne može se podnijeti arbitraži ako je jedini osnov za takav zahtjev kršenje obaveza prema takvom ugovoru o ulaganju.
4. Države ugovornice nastavljaju međusobno i sa ostalim zainteresovanim stranama multilateralnu reformu rješavanja sporova između ulagača i države. Stupanjem na snagu međunarodnog sporazuma između Država ugovornica, kojim se predviđa multilateralni investicioni sud koji se primjenjuje na sporove po ovom Sporazumu, relevantne odredbe navedene u ovom Odjeljku prestaju da se primjenjuju.
5. Države ugovornice, ako je potrebno, usvajaju prelazne aranžmane uzimajući u obzir razumna očekivanja ulagača u tekućim sporovima prema postupcima predviđenim u ovom Odjeljku.

Član 18

Konsultacije

1. U slučaju investicionog spora, stranke u sporu dužne su da u početku nastoje da riješe investicioni spor putem konsultacija, koje mogu uključivati upotrebu neobavezujućih postupaka od trećih strana, poput pomirenja ili posredovanja.
2. Tužilac dostavlja tuženom pismeni zahtjev za konsultacije, zajedno sa obavještenjem o tužbi, u kome se:
  - (A) navode sljedeće informacije:
    - (i) ime i adresa tužioca i, ako je relevantno, mesto osnivanja tužioca;
    - (ii) za svaku tužbu, odredba ovog Sporazuma za koju se tvrdi da je prekršena i sve druge relevantne odredbe;
    - (iii) pravnu i činjeničnu osnovu za svaku tužbu; i
    - (iv) traženo zadovoljenje i približan iznos tražene odštete;
  - (B) uključuju dokazi koji potvrđuju da je tužilac ulagač Matične države ugovornice.
3. Radi veće sigurnosti, početak konsultacija ne tumači se kao priznavanje nadležnosti arbitražnog suda.

Član 19

Uslovi koji prethode podnošenju tužbe tužioca na arbitražu

10.

1. Tužilac može podnijeti tužbu arbitraži samo ako:

- (A) predmetni investicioni spor nije riješen u roku od devet mjeseci od zahtjeva za konsultacije i obavještenja o tužbi;
  - (B) tužilac u pisanoj formi pristane:
    - (i) na arbitražu u skladu sa uslovima navedenim u ovom Odjeljku;
    - (ii) na sve obaveze koje se odnose na ulagača u ovom Sporazumu; i
    - (iii) da tuženi može da podnese protivtužbu protiv tužioca, ima pravo na prebijanje ili druge slične zahtjeve u skladu sa članom 17 stav (2);
  - (C) nije proteklo više od tri godine od datuma kada je tužilac prvi put saznao ili trebalo da prvi put sazna za navodno kršenje i saznao da je pretrpio gubitak ili štetu, a u svakom slučaju nije proteklo više od pet godina od datuma kada je nastalo navodno kršenje;
  - (D) ulaganje nije izvršeno niti sprovedeno putem prevarnih izjava, prikrivanja, korupcije, pranja novca ili ponašanja koja predstavljaju zloupotrebu postupka ili slične nezakonite mehanizme;
  - (E) tužilac je dostavio jasno pisano odricanje:
    - (i) od bilo kog svom prava da pokrene ili nastavi pred bilo kojim sudom ili upravnim tribunalom ili bilo koji drugi postupak za rješavanje sporova, bilo koji postupak u vezi sa bilo kojom mjerom koja je osnov za tužbu; ili
    - (ii) od prava relevantnog pravnog lica iz stava (E) (i) ovog člana, ako se tužba odnosi na gubitak ili štetu nanesenu takvom pravnom licu tuženog. Ovo odricanje nije potrebno ako je tuženi oduzeo tužiocu kontrolu nad pravnim licem.
2. Bez obzira na stav 1 (E) ovog člana, tužilac može pokrenuti ili nastaviti radnju kojom se traži privremena mjera i ne uključuje plaćanje novčane odštete pred sudom ili upravnim tribunalom tuženog, pod uslovom da je radnja preduzeta isključivo sa jedinom svrhom očuvanja prava i interesa tužioca ili pravnog lica tokom trajanja arbitraže.
3. Odricanje dostavljeno u skladu sa stavom 1 (E) ovog člana prestaje da važi ako je sud odbacio tužbu iz proceduralnih ili razloga nenadležnosti.
4. Ako je tužilac u direktnom vlasništvu ili pod kontrolom lica treće države ili tuženog, takav tužilac ne može pokrenuti ili nastaviti postupak po ovom Odjeljku ako lice treće države ili lice tuženog podnosi ili je podnijelo tužbu u odnosu na iste mjere po bilo kom sporazumu između tuženog i treće države. Ova zabrana se ne primjenjuje ako je takva druga tužba odbijena iz proceduralnih ili razloga nenadležnosti.

Član 20

Podnošenje tužbe na arbitražu

1. Podložno uslovima propisanim članom 19 ovog Sporazuma, tužilac može podnijeti tužbu na arbitražu po:
  - (A) ICSID konvenciji i ICSID Pravilima procedure arbitražnog postupka, pod uslovom da su obje Države ugovornice članice ICSID konvencije; ili
  - (B) ICSID pravilima o dodatnom instrumentu, pod uslovom da je jedna Država ugovornica, ali ne obje, članica ICSID konvencije; ili
  - (C) UNCITRAL pravilima o arbitraži; ili
  - (D) bilo kojim drugim arbitražnim pravilima ili bilo kojoj drugoj arbitražnoj instituciji o kojima su se saglasile stranke u sporu.
2. Tužba se podnosi arbitraži kada obavještenje o tužbi ili tužbu za arbitražu primi:
  - (A) generalni sekretar ICSID, u slučaju arbitraže po stavu 1 (A) ili 1 (B) ovog člana;
  - (B) tuženi, u slučaju arbitraže po stavu 1 (C) ovog člana ili bilo kojim drugim arbitražnim pravilima o kojima su se stranke saglasile kako je predviđeno u stavu 1 (D), ako drugačije nije naznačeno u takvim važećim arbitražnim pravilima.
3. Tužba koju je tužilac podnio prvi put nakon podnošenja takvog obavještenja o tužbi ili tužbe za arbitražu smatra se podnijetom na arbitražu po ovom Odjeljku na dan prijema u skladu sa važećim arbitražnim pravilima.
4. Nakon što je tužilac predao investicioni spor pred jednim od foruma iz stava 1, izbor foruma je konačan i tužilac ne može nakon toga podnijeti istu tužbu nijednom drugom forumu.
5. Stranke u sporu mogu se saglasiti o pravnom mjestu bilo koje arbitraže prema arbitražnim pravilima koja se primjenjuju po stavu 1 ovog člana. Ako stranke u sporu ne postignu sporazum, sud određuje mjesto u skladu sa važećim arbitražnim pravilima, pod uslovom da se to mjesto nalazi na teritoriji članice Njujorške konvencije.
6. Smatra se da tužbe podnesene po ovom Odjeljku proističu iz komercijalnih odnosa ili transakcija u svrhu člana 1 Njujorške konvencije.
7. Nakon što je preduzeta radnja iz stava 1 ovog člana, nijedna Država ugovornica ne smije voditi investicioni spor preko diplomatskih kanala, osim ako:
  - (A) arbitražni organ ili tribunal ili komisija za pomirenje, zavisno od slučaja, odluči da nisu nadležni u odnosu na predmetni investicioni spor; ili
  - (B) tuženi je propustio da poštuje ili postupi u skladu sa bilo kojom presudom, odlukom, nalogom ili drugim utvrđenjem koje je donio predmetni arbitražni sud.

Član 21

Arbitražni sud

1. Ako se stranke u sporu ne saglase drugačije, sud čine tri arbitra, po jedan arbitar koga imenuje svaka od stranaka u sporu i treći, koji je predsjedavajući arbitar, koga sporazumno imenuju stranke u sporu.
2. Sljedeće tijelo služi kao tijelo za imenovanje arbitraže po ovom Sporazumu:
  - (A) Generalni sekretar ICSID, ako tuženi odabere arbitražu prema ICSID Konvenciji ili Dodatnom instrumentu ICSID;
  - (B) Stalni arbitražni sud, ako tužilac izabere arbitražu prema UNCITRAL arbitražnim pravilima.
3. Ako tribunal nije konstituisan u roku propisanom važećim arbitražnim pravilima, tijelo za imenovanje, na zahtjev stranke u sporu, imenovaće, po svom nahođenju, nakon savjetovanja sa strankama u sporu, arbitra ili arbitre koji još nisu imenovani. Tijelo za imenovanja ne smije imenovati državljanina bilo koje Države ugovornice za predsjedavajućeg arbitra, osim ako se stranke u sporu ne saglase drugačije.
4. Svi arbitri imenovani na osnovu ovog Sporazuma moraju:
  - (A) posjedovati stručnost ili iskustvo u međunarodnom javnom pravu ili međunarodnim pravilima ulaganja ili rješavanju sporova koji proizilaze iz međunarodnih ugovora o ulaganju;
  - (B) biti nezavisni, služiti u svom pojedinačnom svojstvu i ne primati uputstva bilo koje organizacije ili vlade u vezi sa pitanjima koja se odnose na investicioni spor ili biti povezani sa vladom bilo koje Države ugovornice ili bilo koje stranke u sporu.
5. U slučaju da bilo koji arbitar imenovan kako je predviđeno u ovom članu podnese ostavku ili postane nesposoban za postupanje, arbitar sljedbenik imenuje se na isti način kao što je propisano za imenovanje prvobitnog arbitra, a sljedbenik ima sva ovlaštenja i dužnosti prvobitnog arbitra.

Član 22

Finansiranje od treće strane

1. Ako je tužilac pribavio sredstva treće strane, on će otkriti tu informaciju tuženom i sudu, zajedno sa imenom i adresom svog finansijera - trećeg lica [kao i uslovima aranžmana sa svojim finansijerom – trećom stranom].
2. Ovo otkrivanje se vrši u trenutku podnošenja tužbe, ili što je prije moguće ako je finansiranje dodijeljeno nakon podnošenja tužbe. Tužilac ima trajnu obavezu da otkrije bilo kakve promjene takvih otkrivenih informacija do kojih je došlo nakon početnog otkrivanja.
3. Sud bi trebalo da uzme u obzir postojanje [i karakteristike] bilo kojih aranžmana o finansiranju od treće strane, dok razmatra bilo koji zahtjev tuženog za obezbjeđene troškova.

Član 23

Obezbjeđenje troškova

1. Sud može naložiti obezbjeđenje troškova na zahtjev tuženog. Posebno razmatra nalaganje obezbjeđenja troškova ako postoji naznaka da:
  - (A) tužilac neće biti u mogućnosti platiti, ako mu se naloži, razumni dio pravnih naknada i ostale troškove tuženom;
  - (B) ili je tužilac otuđio imovinu kako bi izbjegao posljedice postupka pred sudom ili je preduzeo druge mere kako bi izbjegao ili spriječio uspeh bilo kakvih budućih pokušaja izvršenja protiv njega.
2. U slučaju da sud naloži obezbjeđenje troškova a obezbjeđenje troškova nije u potpunosti položeno u roku od 60 dana od naloga suda ili u bilo kojem drugom vremenskom roku koji je odredio sud, sud prekida postupak.
3. Da bi se izbjegla sumnja, kada postoje naznake stanja iz stava 1 (A) ovog člana, neće biti potrebno utvrđivati istoriju ponovljenih neizvršavanja zakonskih obaveza tužioca ili bilo kog drugog sličnog stanja.

Član 24

Preliminarni prigovori

1. Svaki prigovor da investicioni spor ili bilo koji sporedni zahtjev nije u nadležnosti suda podnosi se što je prije moguće. Tuženi podnosi prigovor najkasnije do isteka roka određenog za podnošenje protivtužbe ili odgovora na tužbu (po potrebi), ili, ako se prigovor odnosi na sporedni zahtjev, roka za podnošenje odgovora — osim ako su činjenice na kojima se temelji prigovor nepoznate tuženom u tom trenutku. Po iznošenju takvog prigovora, sud može odlučiti da prigovor obradi kao prethodno pitanje ili da ga pridruži meritumu investicionog spora.
2. Sud može na vlastitu inicijativu, u bilo kojoj fazi postupka, razmotriti da li je investicioni spor u njegovoj nadležnosti.
3. Osim ako se stranke u sporu saglase o drugom ubrzanom postupku za podnošenje preliminarnih prigovora, tuženi može, najkasnije 30 dana nakon konstituisanja suda, a u svakom slučaju prije prvog zasjedanja suda, uložiti prigovor da tužba je očigledno bez pravnog merituma. Tuženi što je preciznije moguće navodi osnov za prigovor. Nakon što je strankama u sporu dalo priliku da iznesu svoja zapažanja o prigovoru, sud na svojoj prvoj sjednici ili odmah nakon toga obavještava stranke u sporu o svojoj odluci o prigovoru. Prilikom odlučivanja o prigovoru po ubrzanom postupku, sud pretpostavlja da su činjenični navodi tužioca u prilog bilo kom obavještenju o tužbi ili zahtjevu za arbitražu tačni, a može uzeti u obzir i sve druge relevantne činjenice koje nisu sporne.
4. Tuženi se ne odriče bilo kakvog prigovora na nadležnost ili bilo kakvog meritornog argumenta, samo zato što je tuženi uložio ili nije uložio prigovor ili se koristio ubrzanim postupkom iz stava 3 ovog člana.

Član 25

Mjerodavno pravo

1. Kada se tužba podnosi u skladu sa ovim Odjeljkom, sud odlučuje o spornim pitanjima u skladu sa (i) ovim sporazumom, (ii) ostalim važećim sporazumima između Država ugovornica i (iii) ostalim pravilima međunarodnog prava primjenjivim na Države ugovornice.
2. Sporazum se tumačiti sa visokim nivoom popustljivosti koje međunarodno pravo daje državama u pogledu njihovog razvoja i sprovođenja domaćih politika.
3. Tribunal nema nadležnost da utvrđuje zakonitost mjere za koju se navodi da predstavlja kršenje ovog Sporazuma prema domaćem zakonu Države ugovornice. Zbog veće sigurnosti, prilikom utvrđivanja podudarnosti mjere sa ovim Sporazumom, sud može, po potrebi, uzeti u obzir domaće pravo Države ugovornice kao činjenicu. Pritom, sud slijedi preovladavajuće tumačenje domaćeg prava od strane sudova ili organa te Države ugovornice, a svako značenje koje sud da domaćem pravu nije obavezujuće za sudove ili organe te Države ugovornice.

Član 26

Odluka

1. Kada sud donese konačnu odluku, može dodijeliti, odvojeno ili u kombinaciji, samo:
  - (A) novčanu naknadu štete koju je tužilac pretrpio u svojstvu ulagača u Državi ugovornici domaćinu i odgovarajuću kamatu; i
  - (B) povraćaj imovine, u kom slučaju se odlukom obezbjeđuje da tuženi može platiti novčanu odštetu i odgovarajuće kamate umjesto restitucije.
2. Radi veće sigurnosti, sud ne dodjeljuje kaznenu odštetu.
3. Osim ako se stranke u sporu dogovore drugačije ili posebne okolnosti slučaja zahtijevaju drugačiji pristup, sud donosi svoj nalog i o arbitraži i o troškovima postupka po opštem principu da troškovi treba da odražavati uspjeh i neuspjeh stranaka u sporu u konačnom ishodu arbitraže.
4. Odluka će biti konačna i obavezujuća i izvršava se na teritoriji svake Države ugovornice u skladu sa njenim pravom.

Član 27

Ponašanje tužioca

Prilikom odlučivanja o iznosu odštete, sud uzima u obzir tužiočevog nepoštovanje bilo koje svoje obaveze iz člana 15.

Član 28

Zajedničko tumačenje

1. Odluka Država ugovornica o tumačenju odredaba ovog sporazuma obavezujuća je za sud uspostavljen prema ovom Odjeljku.
2. Sud može, na vlastitu inicijativu ili na zahtjev stranke u sporu, da zatraži zajedničko tumačenje Država ugovornica bilo koje odredbe ovog Sporazuma koja je predmet spora. Države ugovornice dostavljaju u pisanoj formi svaku zajedničku odluku kojom objavljuju svoje tumačenje sudu u roku od šezdeset (60) dana od zahtjeva.

Odjeljak VI - Rješavanje sporova između Država ugovornica

Član 29

Rješavanje sporova između Država ugovornica

1. Sporovi između Država ugovornica u vezi sa tumačenjem ili primjenom ovog Sporazuma rješavaju se, ako je moguće, konsultacijama ili pregovorima.
2. Ako se spor na taj način ne može riješiti u roku od devet mjeseci, na zahtjev bilo koje Države ugovornice iznijeće se pred arbitražni sud u skladu sa odredbama ovog Odjeljka VI.
3. Arbitražni sud konstituiše se za svaki pojedinačni slučaj na sljedeći način. U roku od dva mjeseca od prijema zahtjeva za arbitražom, svaka Država ugovornica imenuje jednog arbitra. Ova dva člana zatim biraju državljanina treće države koji se, po odobrenju dvije Države ugovornice, imenuje za predsjedavajućeg arbitra. Predsjedavajući arbitar se imenuje u roku od tri mjeseca od datuma imenovanja druga dva arbitra.
4. Ako u rokovima navedenim u stavu 3 ovog člana nisu izvršena potrebna imenovanja, predsjedniku Međunarodnog suda pravde može se uputiti zahtjev da izvrši potrebna imenovanja. Ako je predsjednik državljanin bilo koje Države ugovornice ili ako je predsjednik na drugi način spriječen da obavlja navedenu funkciju, poziva se potpredsjednik da izvrši potrebna imenovanja. Ako se dogodi da je i potpredsjednik državljanin bilo koje Države ugovornice ili je spriječen da obavlja navedenu funkciju, član Međunarodnog suda pravde, sljedeći po starosti, koji nije državljanin nijedne Države ugovornice, poziva se da izvrši potrebna imenovanja.
5. Osim ako se stranke drugačije saglase, sud će utvrditi sopstveni postupak.
6. Sud odluku donosi većinom glasova. Takva odluka je obavezujuća.
7. Svaka Država ugovornica snosi troškove svog arbitra i zastupanja u arbitražnom postupku; troškove predsjedavajućeg arbitra i preostale troškove snose u jednakim dijelovima obje Države ugovornice.

Odjeljak VII - Završne odredbe

Član 30

Stupanje na snagu i privremena primjena

1. Ovaj Sporazum stupa na snagu [umetnuti] [dana] / [mjeseci] nakon dana prijema posljednje diplomatske note kojom se potvrđuje da su Strane ispunile uslove predviđene nacionalnim zakonodavstvom za stupanje na snagu sadašnjeg Sporazum.
2. [Danom stupanja na snagu ovog Sporazuma, *[prethodni bilateralni sporazum o ulaganju između država ugovornica, ako postoji]* prestaje da se primjenjuje i u cjelosti se zamjenjuje ovim Sporazumom. Postupci rješavanja sporova koji su pokrenuti prema prethodnom sporazumu i koji su u toku u trenutku stupanja na snagu ovog Sporazuma, konačno se zaključuju prema prethodnom sporazumu.]
3. Ovaj Sporazum se primjenjuje na ulaganja koja su na teritoriji jedne Države ugovornice izvršili ulagači Druge države ugovornice prije i nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma. Međutim, ovaj Sporazum se ne primjenjuje na bilo koje navodne mjere usvojene ili održavane ili sporove ili tužbe nastale prije stupanja na snagu ovog Sporazuma.

Član 31

Trajanje i raskid

1. Ovaj Sporazum ostaje na snazi od stupanja na snagu dok se ne raskine u skladu sa stavovima 2 do 4 ovog člana.
2. Svaka Država ugovornica može u bilo kom trenutku raskinuti ovaj Sporazum davanjem zvaničnog obavještenja o raskidu drugoj Državi ugovornici, pri čemu će raskid stupiti na snagu [6] / [12] mjeseci nakon što druga Država ugovornica primi navedeno obavještenje o raskidu.
3. U odnosu na ulaganja izvršena prije datuma raskida ovog Sporazuma, ovaj Sporazum nastavlja da bude na snazi narednih pet godina od tog datuma.
4. [Bez obzira na prethodne stavove, ovaj Sporazum se u svakom slučaju automatski raskida u cjelini a njegove posljedice prestaju ako i na dan kada [obje Države ugovornice postanu države članice] [Crna Gora postane država članica] Evropske unije, nakon kog datuma, prestaju prava ulagača i Država ugovornica prema ovom Sporazumu.]

Član 32

Izmjene i dopune

Ovaj Sporazum može se izmijeniti i dopuniti uz obostrani pristanak Država ugovornica razmjenom diplomatskih nota ili potpisivanjem sporazuma o izmjenama i dopunama.

Član 33

Aneksi i protokoli

Aneksi i protokoli ovog Sporazuma čine sastavni dio Sporazuma.]

POTVRĐUJUĆI PRETHODNO NAVEDENO, dolje potpisani predstavnici, propisno za to ovlašćeni, potpisali su ovaj Sporazum.

Sačinjeno u [primjeraka] u [mjesto] dana [datum] na crnogorskom, [XX] i engleskom jeziku, pri čemu su svi tekstovi jednako vjerodostojni. U slučaju bilo kakvih razlika u tumačenju, mjerodavan je engleski tekst.

Za Vladu Crne Gore

Za Vladu Mađarske

DRAFT

A G R E E M E N T

o n

**r e c i p r o c a l p r o m o t i o n a n d p r o t e c t i o n o f
i n v e s t m e n t s**

between

The Government of Montenegro

and

The Government of Hungary

The Government of Montenegro and the Government of Hungary ("**Contracting States**"),

- (H) Desiring to encourage, strengthen and intensify economic cooperation by creating conditions to attract and promote responsible foreign investments in their respective territories with the aim of fostering economic prosperity;
- (I) Intending to create and maintain favourable conditions for investments by investors of one Contracting State in the territory of the other Contracting State;
- (J) Acknowledging that investments of investors of one Contracting State in the territory of the other Contracting State would be made within the legal framework of the latter Contracting State;
- (K) Reaffirming their commitment to sustainable development and desiring to strengthen their economic and investment relations in accordance with the objective of sustainable development;
- (L) Understanding that the concept of sustainable development requires the recognition and consideration of the economic, social and environmental pillars that are embedded within it;
- (M) Recognising their inherent right to regulate and determined to preserve the flexibility of the Contracting States to set legislative and regulatory priorities, protect or increase its legitimate policy and welfare objectives, such as public health, safety, the environment, the conservation of natural resources, the achievement of sustainable development goals, social and consumer protection, the protection of human rights and labour standards, the integrity and stability of the financial system and public morals;
- (N) Seeking an overall balance between the rights and obligations among the Contracting States and investors under this Agreement;

have agreed as follows:

Section I – Definitions and Scope of Application

Article 1

Definitions

2. For the purposes of this Agreement:

- (I) "**Host Contracting State**" means the Contracting State in the territory of which an investment has been made.
- (J) "**Home Contracting State**" means the Contracting State other than Host Contracting State.
- (K) "**investment**" means every kind of asset owned directly by an investor in the territory of the Host Contracting State, made or established in accordance with the laws and regulations of the Host Contracting State, that represents a substantial commitment of capital or other resources to the Host Contracting State economy, carries the reasonable expectation of gain or profit as well as the assumption of risk and has a certain duration, and may include:
  - (i) movable and immovable property as well as any other property rights, such as mortgages or pledges;
  - (ii) shares, stocks or other forms of equity participation in a legal entity, under the laws and regulations of the Host Contracting State, that entitles the owner of such participation to share in income or profits of the legal entity, or in the assets of that legal entity on liquidation;
  - (iii) claims to money or to performance having a financial value associated with an investment;
  - (iv) intellectual property rights, including copyrights, trademarks, patents, industrial designs, technical processes, know-how, trade secrets and trade names associated with an investment, to the extent they expressly are recognised under the laws and regulations of the Host Contracting State;
  - (v) rights conferred by laws and any licenses, concessions and permits pursuant to laws and regulations of the Host Contracting State.

Any alteration of the form in which assets are invested shall not affect their character as investment, provided that such alteration is in accordance with the laws and regulations of the Host Contracting State.

An "investment" shall not include:

- (iv) investments that constitute less than 10 per cent of the equity participation or interest in a legal entity; or
- (v) debt securities issued by a government, or loans to a government; or
- (vi) claims for money or performance that arise solely from commercial contracts for the sale of goods or services by an investor to another

entity in the Host Contracting State, or the extension of credit or other financing in connection with a commercial transaction.

(L) "**returns**" mean the amounts yielded by investments and in particular, profits, dividends, interests, royalties and other forms of income related to the investments, including licenses and fees.

(M) "**investor**" means a national or a legal entity of the Home Contracting State, who has made an investment in the territory of the Host Contracting State, whereas:

(iii) the term "national" of the Home Contracting State shall mean a natural person having the citizenship of, as well as a real and continuous link with, the Home Contracting State.

A natural person with dual citizenships shall be deemed to have the citizenship of the Home Contracting State if he/she:

(c) has the dominant and effective citizenship of the Home Contracting State; and

(d) does not have the citizenship of the Host Contracting State.

A natural person shall be deemed to have dominant and effective citizenship of the Home Contracting State if he or she has permanent residence in the Home Contracting State and a stronger factual connection with the Home Contracting State than with the state of his or her other citizenship.

(iv) the term "legal entity" of the Home Contracting State shall mean any corporation, association, partnership or other legally recognised entity that is duly incorporated, constituted, set up or otherwise duly organised under the law of the Home Contracting State, that has its real seat and carries out substantial business activities in the territory of the Home Contracting State.

A legal entity shall be deemed to have its real seat in the Home Contracting State if it owns, leases or otherwise legally uses business premises in the territory of the Home Contracting State which are:

(f) accessible to the public,

(g) appropriately equipped for the carrying out of such legal entity's business activities,

(h) registered with the competent registries in the Home Contracting State as such legal entity's seat or registered office,

(i) able validly to accept service on the legal entity in accordance with the Home Contracting State law, and

- (j) compliant with any other requirements under the Home Contracting State law for the conduct of relevant business activities.

The determination whether a legal entity carries out substantial business activities in the territory of the Home Contracting State requires a case-by-case, fact-based inquiry, that considers, among other factors:

- (e) whether the legal entity in question has been carrying out day-to-day business from its seat or other location within the territory of the Home Contracting State,
- (f) the nature and maturity of such legal entity's business activities,
- (g) the number of employees and their qualifications based in the Home Contracting State, and
- (h) the turnover generated in the Home Contracting State.

(N) "**territory**" means:

- (iii) with respect to Montenegro, the total land area of Montenegro, its airspace, internal waters and territorial sea over which Montenegro exercises sovereign rights or jurisdiction in accordance with international law;
- (iv) with respect to [other Contracting State], [...]

(O) "**controlled**" by an investor, with respect to a legal entity, means that an investor has the power to name a majority of directors in such legal entity or otherwise to legally direct such legal entity's actions.

(P) "**measure**" means any form of legally binding sovereign act attributable to the Host Contracting State, which directly affects an investor or its investment.

Article 2

Scope of Application

5. Subject to the terms and conditions stated herein, this Agreement shall apply to measures adopted or maintained by a Host Contracting State in relation to the investors of the Home Contracting State and their investments in its territory.
6. This Agreement shall not affect the obligations of the Contracting States deriving from their membership or participation in any existing or future customs unions, economic union, monetary union, e.g. European Union, free trade area, common market, regional economic integration agreements or similar international agreements. Consequently, the provisions of this Agreement may not be invoked or interpreted, neither in whole nor in part, in such a way as to invalidate, amend or otherwise affect the obligations of the Contracting States from such membership or participation.

7. This Agreement shall not apply to any law or measure regarding taxation subject to the continued application of Article 7 and does not affect the rights and obligations of the Contracting States under any tax-related international agreement. In the event of inconsistency between this Agreement and any tax-related international agreement, the tax-related international agreement shall apply.
8. Section II of this Agreement shall not apply to any pre-investment activity related to establishment, acquisition or expansion of any investment, or to any measure related to such pre-investment activities, including terms and conditions under such measure which continue to apply post-investment to the conduct, operation, management, maintenance, use, enjoyment and sale or other disposal of such investments.

Section II – Standards of Treatment

Article 3

Right to regulate

11. The Contracting States reaffirm their right to regulate within their territories to achieve legitimate policy and welfare objectives, such as the protection of public health, safety, the environment, the conservation of natural resources, the achievement of sustainable development goals, social and consumer protection, the protection of human rights and labour standards, the integrity and stability of the financial system and public morals.
12. The mere fact that a Contracting State regulates, including through a modification to its laws, in a manner which negatively affects an investment or interferes with an investor's expectations, including its expectations of profits, does not amount to a breach of an obligation under this Section.
13. A Contracting State's decision not to issue, renew or maintain a subsidy or grant:
  - (C) in the absence of any specific commitment under domestic law or contract to issue, renew, or maintain that subsidy or grant; or
  - (D) if the decision is made in accordance with the terms or conditions attached to the issuance, renewal or maintenance of the subsidy or grant, if any,does not constitute a breach of the provisions of this Section.
14. Nothing in this Section shall be construed as preventing a Contracting State from discontinuing the granting of a subsidy or requesting its reimbursement where such action has been ordered by a competent court, administrative tribunal or other competent authority, or requiring that Contracting State to compensate the investor therefor.

Article 4

Non-Discriminatory Treatment

15. Each Contracting State shall accord to an investor and to its investment, treatment no less favourable than the treatment it accords, in like circumstances, to its own investors and to their investments with respect to conduct, operation, management, maintenance, use, enjoyment and sale or other disposal of their investments in its territory.
16. Each Contracting State shall accord to an investor and to its investment, treatment no less favourable than the treatment it accords, in like circumstances, to investors of a third State and to their investments with respect to the conduct, operation, management, maintenance, use, enjoyment and sale or other disposal of their investments in its territory.
17. A determination of whether an investor or its investment is in "like circumstances" for the purposes of paragraphs 1 and 2 of this Article requires a case-by-case, fact-

based inquiry and assessment of the totality of circumstances related to the investor or the investment, including, *inter alia*:

- (G) the sector the investor is in;
- (H) the sector in which the investment was made;
- (I) the character of the measure, including its nature, purpose, duration and rationale;
- (J) the regulations that apply to investments or investors;
- (K) the effect of the investment on third persons, the local community or the environment, including effects that relate to the cumulative impact of all investments within a Contracting State;
- (L) other factors directly relating to the investment or investor in relation to the measure concerned.

The assessment referred to in this paragraph shall not be limited to or be biased toward any particular circumstance.

18. For greater certainty, "treatment" referred to in this Article does not include:
  - (C) substantive obligations in other international agreements; or
  - (D) definitions and procedures for settlement of investment disputes between investors and States provided for in other international agreements or written agreements between the Contracting State and an investor of a third State.
19. This Article shall not be construed so as to oblige one Contracting State to extend to the investors of the other Contracting State or to the investments or returns of such investors, the benefit of any treatment, preference or privilege resulting from:
  - (F) any bilateral or multilateral international agreement in force or signed by the Contracting State either prior to or after the date of entry into force of this Agreement;
  - (G) any international agreement or arrangement relating wholly or mainly to taxation;
  - (H) any agreement between the Contracting State and an investor of a third State;
  - (I) any measure that the Contracting State adopts or maintains with respect to government procurement;
  - (J) subsidies or grants provided by the Contracting State, including government-supported loans, guarantees, and insurances.

Article 5

Fair and Equitable Treatment

7. Each Contracting State shall accord to investments made by investors of the other Contracting State fair and equitable treatment in accordance with paragraphs 2 to 6 of this Article.
8. A breach of the obligation to accord fair and equitable treatment referred to in paragraph 1 of this Article may be found only where a measure or series of measures constitutes:
  - (G) a denial of justice in criminal, civil or administrative proceedings;
  - (H) a fundamental breach of due process in judicial and administrative proceedings;
  - (I) manifest arbitrariness;
  - (J) targeted discrimination on manifestly wrongful grounds, such as nationality, gender, race or religious belief;
  - (K) abusive treatment such as harassment, coercion, abuse of power or similar bad faith conduct;
  - (L) a breach of any further elements of the fair and equitable treatment obligation adopted by the Contracting States in accordance with paragraph 5 of this Article.
9. In determining whether the fair and equitable treatment obligation, as set out in paragraphs 1 and 2 above, has been breached, a Tribunal may take into account, where applicable, whether a Contracting State made specific or unambiguous representations to an investor so as to induce the investment, that created legitimate expectations of an investor and which were reasonably relied upon by the investor, but that the Contracting State subsequently frustrated.
10. For a denial of justice or a fundamental breach of due process to be established, in accordance with paragraphs 2(A) and 2(B) of this Article, an investor must have exhausted all available ordinary and extraordinary legal remedies pertaining to the impugned matter in the Host Contracting State.
11. Treatment not listed in paragraph 2 of this Article may constitute a breach of fair and equitable treatment where the Contracting States have so agreed in accordance with the procedures provided for Amendments to this Agreement.
12. For greater certainty, any determination that there has been a breach of another provision of this Agreement, or of a separate international agreement or the national foreign investment law, does not in itself establish that there has been a breach of the obligation of fair and equitable treatment under this Agreement.

Article 6

Full Physical Protection and Security

Each Contracting State shall accord in its territory to investors and their investments full physical protection and security in accordance with international investment law.

Article 7

Expropriation

7. Neither Contracting State shall expropriate investments of investors either directly or indirectly through measures having equivalent effect to expropriation, except:
  - (E) for public purpose;
  - (F) in accordance with due procedures of law;
  - (G) in a non-discriminatory manner; and
  - (H) against monetary compensation in accordance with paragraph 5 below.
8. Expropriation may be either direct or indirect:
  - (C) direct expropriation occurs when an investment is nationalized or otherwise directly expropriated through formal transfer of title or outright seizure;
  - (D) indirect expropriation is a measure or a series of measures of the Host Contracting State that has an effect equivalent to direct expropriation in that it substantially or permanently deprives the investor of the fundamental attributes of property in its investment, including the investor's right to use, enjoy and dispose of its investment, without formal transfer or outright seizure.
9. An action or series of actions by the Host Contracting State cannot constitute an expropriation unless they interfere with a tangible or intangible property rights.
10. As regard indirect expropriation, the Contracting States confirm their joint understanding that:
  - (C) the determination of whether a measure or series of measures of the Host Contracting State constitutes an indirect expropriation requires a case-by-case, fact-based inquiry that considers, among other factors:
    - (v) the economic impact of the measure or the series of measures, although the sole fact that a measure or series of measures has an adverse effect on the economic value of an investment does not establish that an indirect expropriation has occurred;
    - (vi) the duration of the measure or series of measures;
    - (vii) the extent to which the measure or series of measures interferes with distinct, reasonable, investment-backed expectations; and
    - (viii) the character of the measure or the series of the measures;

- (D) consistent with the right of States to regulate, as provided in Article 3 of this Agreement, and the customary international law principles of police powers, *bona fide* regulatory measures taken by the Host Contracting State that are designed and applied to protect or increase its legitimate policy and welfare objectives, such as public health, safety, the environment, the conservation of natural resources, the achievement of sustainable development goals, social and consumer protection, the protection of human rights and labour standards, the integrity and stability of the financial system and public morals, shall not constitute an indirect expropriation.
11. The compensation referred to under paragraph 1 (D) of this Article shall:
- (E) amount to fair market value of the investment immediately before expropriation;
  - (F) not reflect any change in value occurring because the intended expropriation had become known earlier;
  - (G) include simple interest at a normal commercial rate from the date of expropriation until the date of actual payment;
  - (H) be effectively realizable, freely transferable and made without undue delay, all in accordance with Article 9.
12. This Article does not apply to the issuance of a compulsory license granted in relation to intellectual property rights, or to the revocation or creation of an intellectual property right, to the extent the issuance, revocation, limitation or creation is consistent with the TRIPS Agreement.

Article 8

Compensation for Losses

3. Investors whose investments suffer losses as a result of war or other armed conflict, revolution, a state of emergency, revolt, insurrection or riot in the territory of the Host Contracting State shall be accorded by the Host Contracting State treatment, as regards restitution, indemnification, compensation or other settlement, no less favourable than that accorded by the Host Contracting State to its own investors or to investors of any third State, whichever is more favourable to the investor concerned.
4. Without prejudice to paragraph 1 of this Article, investors who, in any of the situations referred to in that paragraph, suffer losses in the territory of the Host Contracting State resulting from:
- (C) requisitioning of their investment or a part thereof by the Host Contracting State's armed forces or authorities; or
  - (D) destruction of their investment or a part thereof by the Host Contracting State's armed forces or authorities, which was not required by the necessity of the situation,

shall be accorded prompt, adequate and effective restitution or compensation by the Host Contracting State. The amount of such compensation shall be determined in accordance with the provisions of Article 7, paragraph 5.

Article 9

Transfer of Funds

8. *[in case the Contracting State is a member of the EU: Without prejudice to the measures adopted by the European Union,]* Each Contracting State shall allow investors the transfer into and out of its territory of funds related to their investments and in particular, though not exclusively:
  - (H) initial capital and additional contributions for the maintenance or development of the investment;
  - (I) capital gains, fees and other returns;
  - (J) payments made under contracts including loan agreements;
  - (K) proceeds from the sale or liquidation of all or part of an investment;
  - (L) any compensation or other payment referred to in Articles 7 and 8 of this Agreement;
  - (M) payments arising out of the settlement of a dispute;
  - (N) earnings and other remuneration of personnel engaged from abroad in connection with the investment.
9. Subject to domestic procedures normally required for the completion of such transfers and prior payment of all due taxes and fiscal obligations, the transfers referred to in this Article, shall be made without undue restriction or delay in a freely convertible currency.
10. The exchange of freely convertible currency for making transfers under this Article shall be made at the market rate of exchange applicable on the date of transfer pursuant to the exchange regulations of the Host Contracting State.
11. Notwithstanding paragraphs 1 to 3, a Contracting State may prevent, restrict or delay a transfer through equitable, non-discriminatory and *bona fide* application of its laws relating to:
  - (H) taxation;
  - (I) bankruptcy, insolvency, the protection of the rights of creditors or the prudential supervision of financial institutions;
  - (J) issuing, trading or dealing in financial instruments;
  - (K) financial reporting or record keeping of transfers where necessary to assist law enforcement or financial regulatory authorities;
  - (L) criminal or penal offences, deceptive or fraudulent practices;
  - (M) ensuring compliance with orders or judgements in adjudicatory proceedings;

- (N) social security and retirement,
provided that such measures and their application shall not be used as a means of wilfully avoiding the Host Contracting State's commitments or obligations under this Agreement.
12. Where, in the opinion of the Host Contracting State, payments and capital movements under this Agreement cause or threaten to cause serious
- (D) difficulties for balance of payment purposes;
  - (E) external financial difficulties; or
  - (F) difficulties for macroeconomic management including monetary policy or exchange rate policy,
- the Host Contracting State may take safeguard measures with regard to capital movements which shall:
- (F) be non-discriminatory;
  - (G) be temporary, and in any event for a period of no longer than [6]/[12] months;
  - (H) be necessary to remedy the balance of payments or external financial difficulties or difficulties for macroeconomic management;
  - (I) be consistent with the Host Contracting State's international obligations, including, as applicable, the provisions of the Articles of Agreement of the International Monetary Fund and EU acquis; and
  - (J) avoid any unnecessary damage to the commercial, economic and financial interests of the Home Contracting State.
13. Where such measures are taken under paragraph 5 of this Article, the Host Contracting State shall enter into consultations with the Home Contracting State at its request, with a view to review such measures and seek to minimize impact of such measures on an investor.
14. Where, in the opinion of the Host Contracting State, it is necessary to extend the safeguard measures for a further period due to the extended period of conditions described in paragraph 5 of this Article, the Host Contracting State shall offer to enter into consultations with the Home Contracting State with a view to seeking to minimize impact of such measures on an investor. Such measures shall again be taken on a temporary basis, and in any event for a period of no longer than [6]/[12] months from their renewal.

Article 10

Transparency

Each Contracting State shall, to the extent possible, ensure that its laws and regulations of general application with respect to any matters covered by this Agreement are promptly published or otherwise made available in such manner as

to enable any interested person and the other Contracting State to become acquainted with them.

Article 11

Subrogation

4. If the Home Contracting State or its designated agency makes a payment to its investor under a guarantee or a contract of insurance it has entered into in respect of an investment, the Host Contracting State shall recognize the validity of the subrogation in favour of the Home Contracting State or its designated agency to a right or claim held by the investor.
5. The subrogated rights shall not exceed the original rights of the investor.
6. Disputes between the Host Contracting State and the Home Contracting State or its designated agency, that is subrogated to a right of an investor in accordance with paragraph 1, shall be settled in accordance with the provision of Article 29 of this Agreement.

Section III – Exceptions

Article 12

General Exceptions

3. Notwithstanding any other provisions of the Agreement, nothing in this Agreement shall be construed to prevent or restrict a Contracting State to adopt, maintain or enforce:

(C) measures directed to pursue legitimate policy and welfare objectives, such as to:

(vii) protect public moral or maintain public order;

(viii) protect human, animal or plant life or health;

(ix) ensure compliance with laws and regulations that are not inconsistent with the provisions of this Agreement;

(x) ensure compliance with laws and regulations relating to prevention fraudulent practices, protection of privacy and safety;

(xi) protect and conserve the environment;

(xii) protect national treasures or monuments or artistic, cultural, historic or archaeological value; or

(D) measures for prudential reasons such as to:

(iv) protect investors, depositors, financial market participants, or persons to whom a fiduciary duty is owed by a financial institution;

(v) maintain the safety, soundness, integrity or financial responsibility of financial institutions;

(vi) ensure the integrity and stability of a Contracting State's financial system,

provided that such measures under (A) and (B) of this Article are not a disguised restriction nor are applied in a manner which would constitute arbitrary or unjustifiable discrimination between investors or between investments where like circumstances prevail.

4. Nothing in this Agreement shall apply to non-discriminatory measures of general application taken by a central bank or monetary authority of a Contracting State in pursuit of monetary and related credit policies or exchange rate policies. This Article is without prejudice to a Contracting State's rights and obligations under Article 9.

Article 13

Security Exceptions

3. This Agreement does not:
  - (D) require a Contracting State to furnish or allow access to information if that Contracting State determines that the disclosure of this information would be contrary to its essential security interests;
  - (E) prevent a Contracting State from taking an action that it considers necessary to protect its essential security interests:
    - (iv) relating to the traffic in arms, ammunition and implements of war and to such traffic and transactions in other goods, materials, services and technology undertaken directly or indirectly for the purpose of supplying a military or other security establishment;
    - (v) taken in time of war or other emergency in international relations; or
    - (vi) relating to the implementation of national policies or international agreements respecting the non-proliferation of nuclear weapons or other nuclear explosive devices;
  - (F) prevent a Contracting State from fulfilling its obligations under the United Nations Charter for the maintenance of international peace and security.
4. If and when a Contracting State becomes a Member State of the European Union, essential security interests shall include interests of the European Union.

Article 14

Denial of Benefits

2. Each Contracting State reserves the right at any time to deny the benefits of this Agreement to:
  - (D) an investment or investor owned or controlled, directly or indirectly, by nationals or legal entities of a third State whereas the denying Contracting State:
    - (iv) does not maintain diplomatic relations with such third State; or
    - (v) adopts or maintains measures with respect to such third State or a person of the third State that prohibit transactions with the investor or that would be violated or circumvented if the benefits of this Agreement were accorded to the investor or to its investments; or
    - (vi) adopts or maintains measures with respect to such third State that relate to the maintenance of international peace and security;
  - (E) an investment or investor which has been established or restructured with the primary purpose of gaining the protection of this Agreement at a point in time where a dispute had arisen or was foreseeable;

- (F) an investment or investor if the investment has been made, maintained, expanded or operated through fraudulent misrepresentation, concealment, corruption, or similar bad faith conduct.

Section IV – Investor's Obligations

Article 15

Compliance with Laws and Corporate Social Responsibility

4. An investor and its investment shall comply with all applicable laws, regulations, administrative guidelines and policies of the Host Contracting State concerning the establishment, acquisition, expansion, conduct, operation, management, maintenance, use, enjoyment and sale or other disposal of investment.
5. In case an investor:
  - (C) holds an investment in the form of shares, stocks or other form of equity participation in a legal entity in the territory of the Host Contracting State; and
  - (D) through such participation or otherwise controls such local legal entity, such investor assumes joint and several liability for such legal entity's non-compliance with the Host Contracting State's laws and regulations which occurred during the period when the investor controlled the legal entity concerned.
6. An investor shall:
  - (E) ensure that it, its investment and the legal entity operating in the territory of the Host Contracting State, which the investor controls, comply with internationally recognised standards of corporate social responsibility in their practices and internal policies, such as statements of principle that have been endorsed or are supported by the Contracting States, including the OECD Guidelines for Multinational Enterprises and the UN Guiding Principles on Business and Human Rights and OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct. These principles may address issues such as labour, the environment, human rights and community relations;
  - (F) not bribe public servants or officials of the Host Contracting State;
  - (G) comply with its tax obligations; and
  - (H) provide information as the Host Contracting State may require for legitimate purposes.

Section V – Settlement of Disputes between an Investor and the Host Contracting State

Article 16 Definitions

For the purposes of this Section:

- (J) "**claimant**" means an investor that is a party to an investment dispute with the Host Contracting State;
- (K) "**disputing parties**" means the claimant and the respondent;
- (L) "**disputing party**" means the claimant or the respondent;
- (M) "**ICSID Additional Facility Rules**" means the *Rules Governing the Additional Facility for the Administration of Proceedings by the Secretariat of the International Centre for the Settlement of Investment Disputes*;
- (N) "**ICSID Convention**" means the *Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of other States*, done at Washington, March 18, 1965;
- (O) "**investment dispute**" means a dispute between a respondent and a claimant in accordance with this Section;
- (P) "**New York Convention**" means the *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*, done at New York, June 10, 1958;
- (Q) "**respondent**" means the Host Contracting State that is the party to an investment dispute;
- (R) "**UNCITRAL Arbitration Rules**" means the arbitration rules of the United Nations Commission on International Trade Law excluding *UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration* or any subsequent rules regulating transparency matters that may be included by reference or otherwise.

Article 17 General

- 6. In case of an investment dispute, a claimant may submit a claim to arbitration provided that:
  - (D) the respondent has breached an obligation prescribed in Section II of this Agreement;
  - (E) the claimant has incurred loss or damage by reason of, or arising out of, that breach; and
  - (F) the claimant complies with other terms and conditions of this Section.

7. A respondent may submit a counterclaim, a set-off claim or other similar claim for breach of claimant's obligations under this Agreement. Insofar as a respondent submits a counterclaim, a set-off claim or other similar claim, in respect of such claim respondent will be deemed and referred to as the counter-claimant and claimant will be deemed and referred to as the counter-respondent.
8. For greater certainty, a dispute between an investor and the Host Contracting State arising solely out of or in relation to an investment agreement concluded between such investor or its affiliates and the Host Contracting State or its agencies is not an investment dispute within the meaning of this Agreement and no claim can be submitted to arbitration if the sole basis for such claim is a breach of obligations under such an investment agreement.
9. The Contracting States shall pursue with each other and other interested parties the multilateral reform of investor-state dispute settlement. Upon the entry into force between the Contracting States of an international agreement providing for multilateral investment court applicable to disputes under this Agreement, the relevant provisions set out in this Section shall cease to apply.
10. The Contracting States shall, if necessary, adopt transitional arrangements taking into account the reasonable expectations of investors in ongoing disputes under the procedures set out in this Section.

Article 18

Consultations

4. In the event of an investment dispute, the disputing parties shall initially seek to resolve the investment dispute through consultations, which may include the use of non-binding, third party procedures, such as conciliation or mediation.
5. The claimant shall deliver to the respondent a written request for consultations together with a notice of claim, which notice shall:
  - (C) specify the following information:
    - (v) the name and address of the claimant and, if relevant, place of incorporation of the claimant;
    - (vi) for each claim, the provision of this Agreement alleged to have been breached and any other relevant provisions;
    - (vii) the legal and factual basis for each claim; and
    - (viii) the relief sought and the approximate amount of damages claimed;
  - (D) include evidence establishing that the claimant is an investor of the Home Contracting State.
6. For greater certainty, the commencement of consultations shall not be construed as recognition of the jurisdiction of the tribunal.

Article 19

Conditions Precedent to Submission of Claimant's Claim to Arbitration

5. The claimant may submit a claim to arbitration only if:
  - (F) the investment dispute in question has not been resolved within nine months of the request for consultations and notice of claim;
  - (G) the claimant consents in writing:
    - (iv) to arbitration in accordance with the terms and conditions set out in this Section;
    - (v) to all obligations referred to investor in this Agreement; and
    - (vi) that the respondent may pursue counterclaims against the claimant, right of set-off or other similar claims in accordance with Article 17(2);
  - (H) no more than three years have elapsed from the date on which the claimant first acquired, or should have first acquired, knowledge of the alleged breach and knowledge that it has incurred loss or damage, and in any case no more than five years have elapsed from the date on which the alleged breach occurred;
  - (I) the investment has neither been made nor operated through fraudulent misrepresentation, concealment, corruption, money laundering or conduct amounting to an abuse of process or similar illegal mechanisms;
  - (J) the claimant has provided a clear written waiver:
    - (iii) of any and all its right to initiate or continue before any court or administrative tribunal, or any other dispute settlement procedures, any proceeding with respect to any measure underlying the claim; or
    - (iv) of the relevant legal entity's right referred to under paragraph (E) (i) of this Article, if the claim is for loss or damage to an interest in such legal entity of the respondent. This waiver is not required if the respondent deprived the claimant of control of the legal entity.
6. Notwithstanding paragraph 1(E) of this Article, the claimant may initiate or continue an action that seeks interim injunctive relief and does not involve the payment of monetary damages before a court or administrative tribunal of the respondent, provided that the action is taken for the sole purpose of preserving the claimant's or the legal entity's rights and interests during the pendency of the arbitration.
7. The waiver submitted paragraph under 1(E) of this Article shall cease to be effective if the tribunal dismissed the claim on procedural or jurisdictional grounds.
8. If the claimant is directly owned or controlled by a person of a third State or of the respondent, such claimant may not initiate or continue proceedings under this Section if the person of a third State or the person of the respondent submits or has submitted a claim with respect to the same measures under any agreement between the respondent and third State. This prohibition does not apply if such other claim was dismissed on procedural or jurisdictional grounds.

Article 20

Submission of Claim to Arbitration

8. Subject to conditions prescribed under Article 19 of this Agreement, a claimant may submit a claim to arbitration under:
  - (E) the ICSID Convention and the ICSID *Rules of Procedure for Arbitration Proceedings*, provided that both Contracting States are parties to the ICSID Convention; or
  - (F) the ICSID Additional Facility Rules, provided that one Contracting State, but not both, is a party to the ICSID Convention; or
  - (G) the UNCITRAL Arbitration Rules; or
  - (H) any other arbitration rules or to any other arbitral institution agreed by the disputing parties.
9. A claim shall be submitted to arbitration when the notice of or request for arbitration is received by:
  - (C) the Secretary General of ICSID, in case of arbitration under paragraph 1(A) or 1(B) of this Article;
  - (D) the respondent, in case of arbitration under paragraph 1(C) of this Article or any other arbitration rules agreed upon by the parties as envisaged under paragraph 1(D), unless otherwise specified in such applicable arbitration rules.
10. A claim asserted by the claimant for the first time after such notice of or request for arbitration is submitted shall be deemed submitted to arbitration under this Section on the date of its receipt under the applicable arbitration rules.
11. Once the claimant has submitted an investment dispute to one of the fora referred to in paragraph 1, the election of the forum shall be definitive and the claimant may not submit thereafter the same claim to any other forum.
12. The disputing parties may agree on the legal place of any arbitration under the arbitration rules applicable under paragraph 1 of this Article. If the disputing parties fail to reach agreement, the tribunal shall determine the place in accordance with the applicable arbitration rules, provided that the place shall be in the territory of a party to the New York Convention.
13. Claims submitted under this Section shall be considered to arise out of a commercial relationship or transaction for purposes of Article 1 of the New York Convention.
14. Once an action referred to in paragraph 1 of this Article has been taken, neither Contracting State shall pursue the investment dispute through diplomatic channels unless:
  - (C) the arbitral authority or tribunal or the conciliation commission, as the case may be, has decided that it has no jurisdiction in relation to the investment dispute in question; or

- (D) the respondent has failed to abide by or comply with any judgment, award, order or other determination made by arbitral tribunal in question.

Article 21

Arbitral Tribunal

- 6. Unless the disputing parties agree otherwise, the tribunal shall comprise three arbitrators, one arbitrator appointed by each of the disputing parties and the third, who shall be the presiding arbitrator, appointed by agreement of the disputing parties.
- 7. The following authority shall serve as appointing authority for an arbitration under this Agreement:
  - (C) Secretary-General of ICSID, if the claimant chooses arbitration under the ICSID Convention or ICSID Additional Facility;
  - (D) Permanent Court of Arbitration, if the claimant chooses arbitration under the UNCITRAL Arbitration Rules.
- 8. If a tribunal has not been constituted within a period as prescribed under the applicable arbitration rules, the appointing authority, on the request of a disputing party, shall appoint, in his or her discretion, after consulting with the disputing parties, the arbitrator or arbitrators not yet appointed. The appointing authority shall not appoint a national of either Contracting State as the presiding arbitrator unless the disputing parties agree otherwise.
- 9. All arbitrators appointed under this Agreement shall:
  - (C) have expertise or experience in public international law or international investment rules, or the resolution of disputes arising under international investment agreements; and
  - (D) be independent, serve in their individual capacities and not take instructions from any organisation or government with regard to the matters related to the investment dispute, or be affiliated with the government of either Contracting State or any disputing party.
- 10. In case any arbitrator appointed as provided in this Article shall resign or become unable to act, a successor arbitrator shall be appointed in the same manner as prescribed for the appointment of the original arbitrator and the successor shall have all the powers and duties of the original arbitrator.

Article 22

Third-Party Funding

- 4. If the claimant has obtained third-party funding, it shall disclose such information to the respondent and to the tribunal along with the name and the address of its third-party funder [as well as the terms and conditions of its third-party funding arrangement].

5. The disclosure shall be made at the time of the submission of a claim, or as soon as possible if the funding has been granted after the submission of a claim. The claimant shall have a continuing obligation to disclose any changes to such disclosed information occurring after initial disclosure.
6. The tribunal should take into account the existence [and features] of any third-party funding arrangements while deliberating on any security for costs request of the respondent.

Article 23

Security for Costs

4. The tribunal may order security for costs at the request of the respondent. It shall specifically consider ordering security for costs where there is an indication that:
  - (C) the claimant will be unable to pay, if ordered, a reasonable part of legal fees and the other costs to the respondent; or
  - (D) the claimant has divested assets to avoid the consequences of the tribunal proceedings or has taken other measures to avoid or prevent the success of any future enforcement efforts against it.
5. In case the tribunal orders security for costs and security for costs is not posted in full within 60 days after the tribunal's order or within any other time period set by the tribunal, the tribunal shall discontinue the proceedings.
6. For the avoidance of doubt, when there is an indication of the condition under paragraph 1(A) of this Article, it will not be required to establish any history of the claimant's repeated defaults on legal obligations or any other similar condition.

Article 24

Preliminary Objections

5. Any objection that the investment dispute or any ancillary claim is not within the jurisdiction of the tribunal shall be made as early as possible. The respondent shall file the objection no later than the expiration of the time limit fixed for the filing of the counter-memorial or statement of defence (as applicable), or, if the objection relates to an ancillary claim, for the filing of the rejoinder—unless the facts on which the objection is based are unknown to respondent at that time. Upon raising such an objection, the tribunal may decide to deal with the objection as a preliminary question or join it to the merits of the investment dispute.
6. The tribunal may on its own initiative consider, at any stage of the proceeding, whether the investment dispute is within its jurisdiction.
7. Unless the disputing parties have agreed to another expedited procedure for making preliminary objections, a respondent may, no later than 30 days after the constitution of the tribunal, and in any event before the first session of the tribunal, file an objection that a claim is manifestly without legal merit. The respondent shall specify as precisely as possible the basis for the objection. The tribunal, after giving

the disputing parties the opportunity to present their observations on the objection, shall, at its first session or promptly thereafter, notify the disputing parties of its decision on the objection. In deciding an objection under expedited procedure, the tribunal shall assume the claimant's factual allegations in support of any claim in the notice of or request for arbitration to be true, and may also consider any other relevant facts not in dispute.

8. The respondent does not waive any objection as to jurisdiction or any argument on the merits, merely because the respondent did or did not raise an objection or make use of the expedited procedure set out under paragraph 3 of this Article.

Article 25

Governing Law

4. When a claim is submitted under this Section, the tribunal shall decide the issues in dispute in accordance with (i) this Agreement, (ii) other applicable agreements between Contracting States, and (iii) other rules of international law applicable between the Contracting States.
5. The Agreement shall be interpreted with high level of deference that international law accords to States with regard to their development and implementation of domestic policies.
6. The tribunal shall not have jurisdiction to determine the legality of a measure, alleged to constitute a breach of this Agreement, under the domestic law of a Contracting State. For greater certainty, in determining the consistency of a measure with this Agreement, the tribunal may consider, as appropriate, the domestic law of a Contracting State as a matter of fact. In doing so, the tribunal shall follow the prevailing interpretation given to the domestic law by the courts or authorities of that Contracting State and any meaning given to domestic law by the tribunal shall not be binding upon the courts or the authorities of that Contracting State.

Article 26

Award

5. When the tribunal makes a final award, it may award, separately or in combination, only:
  - (C) monetary damages, that the claimant has incurred in its capacity as an investor in the Host Contracting State, and any applicable interest; and
  - (D) restitution of property, in which case the award shall provide that the respondent may pay monetary damages and any applicable interest in lieu of restitution.
6. For greater certainty, the tribunal shall not award punitive damages.
7. Unless the disputing parties agree otherwise or specific circumstances of the case require a different approach, the tribunal shall make its order on both arbitration

and legal costs on the general principle that costs should reflect the disputing parties' success and failure in the final outcome of the arbitration.

8. The award shall be final and binding and shall be enforced in the territory of each Contracting State in accordance with its law.

Article 27

Behaviour of the Claimant

When deciding on the amount of compensation, the tribunal shall take into account non-compliance of the claimant with any of its obligations under Article 15.

Article 28

Joint Interpretation

3. A decision of the Contracting States on the interpretation of a provision of this Agreement shall be binding on a tribunal established under this Section.
4. The tribunal may, on its own initiative or at the request of a disputing party, request the joint interpretation from the Contracting States of any provision of this Agreement that is subject of a dispute. The Contracting States shall submit in writing any joint decision declaring their interpretation to the tribunal within sixty (60) days of the request.

Section VI – Settlement of Disputes between Contracting States

Article 29

Settlement of Disputes between Contracting States

8. Disputes between the Contracting States concerning the interpretation or application of this Agreement shall, if possible, be settled through consultations or negotiations.
9. If the dispute cannot be thus settled within nine months, upon the request of either Contracting State it shall be submitted to an arbitral tribunal in accordance with the provisions of this Section VI.
10. The arbitral tribunal shall be constituted for each individual case in the following way. Within two months of the receipt of the request for arbitration, each Contracting State shall appoint one arbitrator. These two members shall then select a national of a third State who, on approval of the two Contracting States, shall be appointed presiding arbitrator. The presiding arbitrator shall be appointed within three months from the date of appointment of the other two arbitrators.
11. If within the periods specified in paragraph 3 of this Article the necessary appointments have not been made, a request may be made to the President of the International Court of Justice to make the necessary appointments. If the President happens to be a national of either Contracting State, or if the President is otherwise prevented from discharging the said function, the Vice-President shall be invited to make the necessary appointments. If the Vice-President also happens to be a national of either Contracting State or is prevented from discharging the said function, the member of the International Court of Justice next in seniority who is not a national of either Contracting State shall be invited to make the necessary appointments.
12. Unless otherwise agreed by the parties, the tribunal shall determine its own procedure.
13. The tribunal shall reach its decision by a majority of votes. Such decision shall be binding.
14. Each Contracting State shall bear the cost of its own arbitrator and its representation in the arbitral proceedings; the cost of the presiding arbitrator and the remaining costs shall be borne in equal parts by both Contracting States.

Section VII – Final Provisions

Article 30

Entry into Force and Temporal Application

4. This Agreement shall enter into force [*insert*] [days]/[months] following the day of the receipt of the last diplomatic note confirming that the Parties have complied with the conditions provided for by national legislation for the entry into force of the present Agreement.
5. [On the day of entry into force of this Agreement, [*the previous BIT between the Contracting States, if any*] shall cease to apply and shall be replaced in its entirety by this Agreement. Dispute settlement procedures that were initiated under such preceding agreement and are pending at the time of the entry into force of this Agreement, shall be finally concluded under the preceding agreement.]
6. This Agreement shall apply to investments made in the territory of one Contracting State by the investors of the other Contracting State, prior to and following the entry into force of this Agreement. However, this Agreement shall not apply to any alleged measures adopted or maintained, or disputes or claims that arose, prior to the entry into force of this Agreement.

Article 31

Duration and Termination

2. This Agreement shall remain in force from its entry into force until it is terminated in accordance with paragraphs 2 to 4 of this Article.
5. Either Contracting State may terminate this Agreement at any time by giving an official notice of termination to the other Contracting State, whereby termination will become effective [6]/[12] months following the receipt of said notice of termination by the other Contracting State.
6. In respect of investments made before the date of the termination of the present Agreement, this Agreement shall continue to be in effect for a further period of five years from that date.
7. [Notwithstanding the preceding paragraphs, this Agreement shall, in any event, be automatically terminated as a whole and its effects shall cease if and on the date when [both Contracting States become Member States] [Montenegro becomes a Member State] of the European Union, following which date the rights of investors and the Contracting States under this Agreement shall not continue.]

Article 32

Amendment

This Agreement may be amended by the mutual consent of the Contracting States through an exchange of diplomatic notes or signing of an amendment agreement.

Article 33

Annexes and Protocols

The annexes and protocols to this Agreement form an integral part of the Agreement.]

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned representatives, duly authorised thereto, have signed the present Agreement.

Done in [duplicate] at [place] on [date] in the Montenegrin, [XX] and English languages, all texts being equally authentic. In case of any divergence of interpretation, the English text shall prevail.

For the Government of Montenegro

For the Government of Hungary